

บทที่ ๓

แนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

เนื้อหาที่สำคัญของบทที่ ๓ นี้ จะได้กล่าวถึงงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวคิดและหลักการทางปรัชญาที่มีส่วนกำหนดรูปแบบในการดำเนินชีวิตของนักเขียนท่านนี้ และด้วยการดำเนินชีวิตที่มีความสลับซับซ้อนจนบางทีเกิดความสับสนในการเลือกเส้นทางดำเนินชีวิตของตนเอง จะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตามในการตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเอง แต่ภายใต้การเลือกตัดสินใจนั้นย่อมจะมีชุดความคิดที่อยู่เบื้องหลังการเลือกตัดสินใจในกรณีนั้น ๆ และสำหรับนักเขียนนั้นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองย่อมจะถูกถ่ายทอดเป็นตัวอักษรผ่านงานวรรณกรรมของเขา ด้วยการแฝงไว้กับตัวละครหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ได้ศึกษาถึงแนวคิดที่เขาใช้ชีวิต ต่อสังคม ต่อโลก และคนรอบข้างตลอดจนถึงการเลือกใช้ชีวิตของเขาเอง เสกสรรค์ฯ เป็นอีกหนึ่งในนักเขียนที่มีงานวรรณกรรมออกมาอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของนักเขียนผ่านงานวรรณกรรมเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิดและมุมมองที่นักเขียนผู้นั้นมีความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ที่ตนเองประสบอยู่ โดยการอธิบายด้วยชุดความคิดของตนที่มีอยู่แต่เดิมหรือเพิ่มเติมเข้ามากับประสบการณ์ที่ได้รับและสิ่งสำคัญคือจิตใจที่ละเอียดขึ้นย่อมส่งผลให้ความคิดประณีตมากยิ่งขึ้น เสกสรรค์ฯ เป็นหนึ่งในจำนวนนั้นที่อธิบายเรื่องราวของตนเองผ่านงานวรรณกรรมออกมา และในเนื้อหาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในการตีความหลักคิดและปรัชญาที่แฝงอยู่ในงานเขียนนั้น เสกสรรค์ฯ ได้อธิบายผ่านงานวรรณกรรมของตนเองผ่านมุมมองของการใช้ชีวิตให้ตีความได้ว่า

ทั้งชีวิตของผมต้องเป็นชีวิตที่แท้จริง ซึ่งคุณจะเรียกมันว่าเป็นปรัชญาก็ได้ ผมใช้ตัวเองเป็นตัวละครในการเดินเรื่องเขียนหนังสือเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของผมกับสิ่งเหล่านั้น และมันก็ถูกถ่ายทอดโดยประสบการณ์บวกกับความรู้สึที่ผมได้รับมา^๑

จึงสามารถกล่าวได้ว่าสิ่งที่แฝงอยู่ในงานวรรณกรรมนั้น ย่อมแสดงตัวตนตลอดจนชุดความคิดของนักเขียนผู้นี้ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับรุ่นน้องที่นับถือในงานเขียนทางจิตวิญญาณของ เสกสรรค์ฯ (สุวินัย ภรณวลัย) ได้เขียนไว้ในหนังสือของเขาเองว่า

^๑เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๔),

หากทางที่จะรู้จัก “นักเขียน” โดยเฉพาะนักเขียนในสไตล์อย่าง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล วิธีการที่ดีที่สุดไม่น่าจะใช้การรู้จักพูดคุยกับเขาในเชิงส่วนตัวส่วนบุคคล แต่น่าจะเป็นการอ่านในสิ่งที่เขาเขียนมากกว่า เพราะมีแต่ในอักษรเช่นนี้แหละที่ “ตัวตน” ของเขาจะปรากฏออกมาอย่างแจ่มชัดที่สุด อย่างจริงแท้ที่สุด และอย่างซื่อสัตย์ที่สุดด้วย... จะมีก็แต่ในข้อเขียนของเขานี้แหละที่เราสามารถค้นพบตัวตนที่แท้จริงของคนประเภทนี้ได้^๒

ดังนั้นจึงกล่าวได้อย่างชัดเจนถึงการศึกษาแนวคิดเรื่องตัวตนของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการศึกษา ผ่านทางงานวรรณกรรมของเขา มากกว่าการได้พูดคุยหรือการสัมภาษณ์กับตัวเขาเองอย่างเป็นทางการ และก่อนที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมนั้น ผู้วิจัยจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงเนื้อหาโดยย่อของงานวรรณกรรมแต่ละเล่มและกล่าวถึงรูปแบบของงานวรรณกรรมที่ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามหลักการทางวิชาการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการเข้าใจในงานวรรณกรรม และที่สำคัญคือง่ายต่อการวิเคราะห์ประเด็นที่จะทำการศึกษาต่อไป

๓.๑ ผลงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมนั้น สิ่งที่มีความจำเป็นในอันดับแรกคือการรวบรวมผลงานวรรณกรรมก่อน ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวรรณกรรมที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มทั้งหมดซึ่งมีอยู่ด้วยกันรวมแล้ว ๓๓ เล่ม และในแต่ละเล่มจะมีเรื่องย่ออยู่ภายในเล่มนั้น ๆ ด้วย เพื่อเป็นการง่ายต่อการศึกษาทำความเข้าใจถึงแนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ฯ ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาโดยย่อของวรรณกรรมแต่ละเล่มและแนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏอยู่ภายในแต่ละเล่มว่ามีลักษณะความหมายของตัวตนในลักษณะอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่ยังไม่เคยศึกษางานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ฯ และเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ในหัวข้อถัดไป ซึ่งสามารถสรุปเรื่องย่อภายในแต่ละเล่มออกมาได้ดังนี้

^๒ สุวินัย ภรณวลัย, เสกสรรค์กับมังกร, (กรุงเทพมหานคร : มังกรบุรพาและสามัญชน, ๒๕๕๒),

๑. ฤดูกาล

เรื่องสั้นและบทกวีชุดฤดูกาลนี้เป็นแบบอย่างของการจำลองภาพชีวิตในสังคมไทยในลักษณะสร้างสรรค์ที่สมบูรณ์เขาเขียนมันขึ้นท่ามกลางความเป็นจริงและอยู่ในต้นธารแห่งวรรณกรรมเพื่อชีวิตโดยแท้

๒. การผ่านพ้นของยุคสมัย แบ่งเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๓๐ เรื่อง

ถือเป็นการรวบรวมข้อเขียนคัดสรรจากหน้าหนังสือพิมพ์ลำดับแรกในงานชุด ๔ เล่มด้วยกันคือ ‘การผ่านพ้นของยุคสมัย’ ‘ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์’ ‘โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก’ ‘ถ้าหากไม่มีวันนั้น’ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจในงานประเภทนี้เห็นจะอยู่ที่การเตือนสติสังคมให้รู้จักแก้ปัญหาด้วยการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ นอกจากนี้ยังอาศัยวิธีการตีแผ่ตนเองอย่างถึงแก่น เพื่อทำความเข้าใจต่อตนเองในเบื้องลึกสุดในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้มีการนำคำว่า ตัวตน มาอธิบายความหมายที่ตนเองต้องการนำเสนอด้วยการตั้งเป็นชื่อเรื่องย่อยภายในงานเล่มนี้ คือเรื่อง คีนสู่ตัวตนดั้งเดิม ซึ่งความหมายของคำคือ ความต้องการที่แท้จริงภายในของตัวเราหรืออาจจะเรียกว่าเป็นความใฝ่ฝันที่ผูกติดมากับตัวเองอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่สามารถที่จะแสดงออกมาได้ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นอยู่

๓. ก่อนสิ้นศตวรรษ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๓ เรื่อง

โดยเนื้อหาภายในเล่มนี้จะเป็นการให้สัมภาษณ์และคำปราศรัยของ เสกสรรค์ ฯ ถึงแนวคิดต่าง ๆ ที่จะเริ่มต้นขึ้นมาในศตวรรษที่ ๒๑ ว่าด้วยเรื่องของสังคมการเมือง วัฒนธรรม การศึกษา ตลอดจนรวมถึงการแสดงความห่วงใยที่มีต่อบ้านเมือง และเยาวชนในฐานะที่ เสกสรรค์ ฯ เป็นอาจารย์ประจำ และคณบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ตนเองเคยศึกษาอยู่ที่นี่มาก่อนแล้ว สิ่งสำคัญที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้อกับสิ่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษา คือว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับเรื่องทางจิตวิญญาณซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้มีการให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญาณ ผ่านมุมมองในทางวัฒนธรรม ขนบและจารีตประเพณีเป็นส่วนมาก เช่นการบอกว่า ผมหมายถึงว่าต้องมีวิสัยทัศน์ในการเลือก... คนไทยมีความละเอียดอ่อนกับชีวิต...รวมทั้งจิตวิญญาณ ผมค่อนข้างจะเน้นด้านจิตวิญญาณ สมัยก่อนเราแบ่งแ่งให้เพื่อนบ้านกิน เราไม่รักษาไว้เลย หรือ วัฒนธรรมถึงที่สุดแล้วเป็นเรื่องจิตวิญญาณ เป็นเรื่องวิถีชีวิต จะเห็นได้ชัดเจนว่าความหมายของจิตวิญญาณในงานวรรณกรรมเล่มนี้จะเป็นเรื่องในเชิงวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิต นั่นเอง

๔. คนกับเสือ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๕ เรื่อง

งานเขียนเล่มนี้มีความงดงามและลุ่มลึกเป็นอย่างมาก เป็นการสะท้อนออกมาให้เห็นถึงความต้องการถึงรูปแบบชีวิตของคนทั้ง ๕ คนในเรื่องสั้นทั้งห้าเล่มออกมาได้เป็นอย่างดี ด้วยกลวิธีการนำเสนอที่ให้แก่คิดต่างออกมาสะท้อนให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมกำลังสับสนกับการเลือกวิถีทางของชีวิตให้กับตนเองว่าควรจะทำสิ่งใดภายใต้กรอบจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งเรื่องของศักดิ์ศรี เรื่องของปากท้อง ความถูกต้อง และการดำรงอยู่ในสังคม สุดท้ายแล้วล้วนอยู่ที่การตัดสินใจของเราเองว่าจะเลือกอะไร เรื่องแต่ละเรื่องภายในเล่มนี้เป็นเพียงการนำเสนอสิ่งที่ตัวละครได้เลือกแล้วผ่านการตัดสินใจโดยอาศัยตัวตนที่เป็นความคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมสื่อออกมาให้เห็นว่าความต้องการชีวิตของผู้เขียนนั้นต้องการอะไรอยู่

๕. คนหาปลา เรื่องเดียวจบ

คนหาปลา เป็นเนื้อหาของวรรณกรรมปัจจุบันที่ผู้เขียนประจักษ์สร้างทั้งในการวางเค้าโครงและแก่นเนื้อหา ทั้งพินิจกำหนดถ้อยคำเพื่อรับใช้วิญญาณของเรื่อง เรียกราวมณ ความรู้สึกด้วยอรรถรส และแต่ละคำของเขาล้วนมีจินตภาพทางความหมายที่แน่นอน เรื่องนี้เคยตัดตอนไปเสนอในรูปแบบเรื่องสั้นมาก่อนแล้วใน ดอกไม้ ละครมนุษย์บนเวทีกระต๊อช คือ "คนหาปลา" และ "น้ำค้างบนทางป่า" แต่เมื่อนำมาเชื่อมร้อยเป็นเรื่องเดียวกันอีกครั้ง มันเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับผู้ใฝ่ใจทางวรรณกรรม

๖. คลื่นเสรีภาพ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๖ เรื่อง

เป็นการรวบรวมข้อเขียนคัดสรรที่เผยให้พบความเป็น “นักคิด” ของเขาที่มีต่อปัญหาสังคมร่วมสมัยของไทย เป็นการอธิบายให้เราเข้าใจโครงสร้างและกระบวนการแห่งเหตุ ก่อนที่จะกลายเป็นผลที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเรื่องเหล่านี้ล้วนไม่ได้หลุดไปจากประสบการณ์ชีวิตของผู้แต่งเลย ซึ่งเรื่องย่อยทั้งหมดภายในเล่มดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่จะออกไปในทางที่จะหนักด้วยเนื้อหาที่เป็นวิชาการ แต่ด้วยภาษาที่ผู้แต่งเรียบเรียงขึ้นอย่างที่เราเรียกว่าเป็นนายภาษานั้น ทำให้หนังสือเล่มนี้ชวนอ่านมากยิ่งขึ้น

๗. จลาจลทางปัญญา แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๕๙ เรื่อง

เป็นการรวมบทความจากคอลัมน์ในหน้าหนังสือพิมพ์ พ.ศ.๒๕๔๓ – ๒๕๔๕ เป็นทัศนะทางปัญญาที่หลากหลายต่อกรณีต่อข่าวสารอันปรากฏขึ้นทั้งในสังคมไทยและสังคมโลก เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในห้วงขณะนั้นในงานวรรณกรรมเล่มนี้ความหมายของคำว่า

ตัวตน หมายถึงรูปแบบของชุดความคิดหรือมโนทัศน์ต่าง ๆ ของมนุษย์ในระดับที่เป็นปัจเจกบุคคล เช่น การรักตัวเอง การเห็นแก่ตัว ส่วนคำว่า จิตวิญญาณ นั้นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมถือว่าเป็นวิวัฒนาการสูงสุดของคำว่าตัวตน เพราะเป็นการก้าวข้ามชุดความคิดหรือมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล ไปสู่ความหมายที่เป็นความสมบูรณ์ของตัวตนคือเป็นจิตวิญญาณในระดับที่สูงสุดเป็นการมองเห็นมนุษยชาติ ธรรมชาติหรือเอกภพจักรวาลตลอดจนพระผู้เป็นเจ้าของที่ดังของอุดมคติที่ควรจะพัฒนาให้ถึง

๘. จากทะเลถึงดงดอย แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๗ เรื่อง

สารคดีแสวงหาความหมายชีวิต ผลงานแปลและเรียบเรียงว่าด้วยการผจญภัยและการใช้ชีวิตกลางแจ้ง เป็นการสะท้อนถึงรูปแบบชีวิตและรสนิยมของผู้แปลงานออกมาได้อย่างดี เห็น一斑คือ ข้อคิดอันซุกซ่อนและเปิดเผยในแต่ละเรื่องล้วนเต็มไปด้วยประเด็น และนัยยะอันว่าด้วยความหมายของชีวิตที่แท้และความไม่ยอมจำนนของมนุษย์ในสถานการณ์อันวิกฤตเลวร้าย เช่นนี้แล้วจะทำให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมแอบซ่อนความรู้สึกของตนเองไว้อย่างแยบคาย

๙. เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๔ เรื่อง

งานเขียนเล่มนี้เป็นเรื่องราวของเกี่ยวกับชีวิตจริงของ เสกสรรค์ ๓ ตอนที่เราเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในป่า ซึ่งเนื้อหาข้างในเล่มนั้นเรื่องแรกเป็นการกล่าวถึงการตัดสินใจเดินทางเข้ามาพบกับทางการด้วยความรู้สึกร่วมที่ต่อผู้ร่วมอุดมการณ์ด้วยกัน ความรู้สึกนี้ได้ก่อตัวขึ้นมาเรื่อย ๆ จนทำให้สุดท้ายเขาต้องตัดสินใจเดินทางเข้ามาพบกับทางการ แต่การเดินทางเข้ามาพบตัวไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด เพราะต้องเสี่ยงเป็นอย่างมากกับการถูกทำร้ายจากพวกเดียวกัน ซึ่งงานเขียนภายในเล่มนี้เป็นอีกเล่มหนึ่งที่ทำให้ได้รู้จักตัวตนของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี แต่ถึงแม้ว่าในงานวรรณกรรมเล่มนี้จะไม่มีการใช้คำว่า ตัวตน และจิตวิญญาณเลย แต่เป็นการบอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี

๑๐. ดอกไฟ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๔ เรื่อง

ถือได้ว่าเป็นงานเขียนที่เรียกได้ว่าเป็นงานวรรณกรรมอย่างแท้จริง เป็นการรวมเรื่องสั้นที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมแสดงออกมาให้เห็นถึงความทุกข์ร้อนของมนุษย์ที่เกิดจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่นความขัดแย้งของคนที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบด้วยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ ไปจนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของมนุษย์เอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงออกมาให้

ได้สัมผัสผ่านตัวละครอย่างเด่นชัด จึงถือได้ว่าเป็นสะพานเชื่อมต่อบนเส้นทางการแสวงหา ก่อนที่จะถึง วันที่ถอดหมวก และ ผ่านพบไม่ผูกพัน

๑๑. ตัวตนและจิตวิญญาณ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๕ เรื่อง (บทสนทนาและปาฐกถา)

เป็นการรวมบทสนทนาในวาระต่าง ๆ และปาฐกถา สิ่งสำคัญอย่างมากในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้คือการตกผลึกทางความคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่ได้พัฒนาความคิดในการพิจารณาพิจารณาโลกและชีวิตโดยรวม การอ่านงานเขียนที่เป็นทัศนะและประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่เป็นเรื่องของการให้ความหมายของคำว่าตัวตนและจิตวิญญาณซึ่งเป็นหนังสือเล่มหลักที่ชื่อเรื่องของหนังสือเล่มนี้กับประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษานั้นเป็นชื่อเดียวกันซึ่งผู้วิจัยจะได้สรุปแนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ออกมาเป็นดังนี้ หนังสือเล่มนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึง ตัวตนในลักษณะที่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาในลักษณะของความคิดเห็นในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาโดยผู้ที่ทำการสัมภาษณ์ขอความคิดเห็นจากผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมว่ามีความคิดในเรื่องนั้น ๆ ว่าอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าตัวตนและจิตวิญญาณในหนังสือเล่มนี้เป็นเพียงชุดความคิด (concept) ของเสกสรรค์ ฯ ในการเสนอทางเลือกให้กับประเด็นต่าง ๆ

๑๒. ถ้าหากไม่มีวันนั้น แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๕๑ เรื่อง

เป็นการรวบรวมข้อเขียนคัดสรรจากหน้าหนังสือพิมพ์เล่มที่ ๔ ซึ่งเป็นการนำเสนอปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นพร้อมกับเสนอทางออกให้กับปัญหานั้น ๆ เพื่อเป็นการเตือนสติผู้นำในสังคมและคนในสังคมในขณะนั้นว่าควรจะทำอย่างไร ไม่เพียงเท่านั้นยังเป็นการตีแผ่ความเป็นตนเองออกมาให้เห็นพร้อมกับการตรวจสอบตนเองไปในตัวอีกด้วย

๑๓. ทางตากและสายน้ำเขียว เรื่องเดียวจบ

บันทึกการเดินทางป่าและล่องแก่งต้นน้ำหลังสวน ความชัดเจนทางวรรณศิลป์ทำให้บันทึกเล่มนี้กลายเป็นการเดินทางที่ผู้อ่านรู้สึกว่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการเดินทางด้วย ไม่ใช่แค่เพียงได้ความสนุกสนานกับการอ่านงานในรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเท่านั้น เหนืออื่นใดคือได้รู้จักแง่มุมหนึ่งของชีวิตผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่ซ่อนไว้ภายในรูปของบันทึกการเดินทางป่า ซึ่งในช่วงเวลานั้นเขาเองยังรับอีกหน้าที่หนึ่งคือการเป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการสะท้อนชีวิตและความรู้สึกภายใต้ตำแหน่งนี้ผ่านการเดินทางป่าและล่องแก่งว่าชีวิตในรูปแบบที่เขาเอง

ต้องการคืออะไร ดังนั้นจึงไม่ใช่การเดินทางท่องเที่ยวธรรมดาตามที่คนอื่นทั่วไปเข้าใจกัน แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและการใช้ชีวิตของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมเอง

๑๔. บางอย่างที่ย้ายไป แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๐ เรื่อง

บทการรวบรวมผลงานของผู้เขียนเพียงเล่มเดียวที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากงานเขียนทุกเล่มที่ผ่านมา ด้วยความห่วงใยต่อเพื่อนร่วมโลกที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินเดียวกัน อาจจะได้ด้วยการเป็นเลขาธิการมูลนิธิของ สืบ นาคะเสถียรโดยมีแรงกระตุ้นมาจากการเสียชีวิตของ สืบ นาคะเสถียร ที่สะท้อนความห่วงใยที่มีต่อธรรมชาติและเหล่าชีวิตของสัตว์ที่เขานำมาเสนอนั้น เป็นข้อมูลองค์ความรู้ที่ถูกต้อง สิ่งสำคัญที่ผู้เขียนต้องการที่จะบอกผ่านงานเขียนเล่มนี้ก็คือ การสร้างความเมตตาต่อกันและกัน

๑๕. บุตรธิดาแห่งดวงดาวแบ่งเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๑ เรื่อง

เป็นงานวรรณกรรมเล่มล่าสุดที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมผลิตออกมาสู่สายตาของผู้อ่าน เนื้อหาภายในงานเขียนเล่มนี้เป็นความเรียงว่าด้วยด้านในของชีวิต โดยถือว่าเป็นบทสรุปทางความคิดครั้งสำคัญว่าท้ายที่สุดคือความต้องการก้าวพ้นถึงสิ่งที่เรียกว่าตัวตน คือการให้ความหมายของตัวตนว่าฉันเป็นใคร ๑๔ ตุลาบ้าง เป็นนักเขียนบ้าง เป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์บ้าง ซึ่งคำว่าตัวตนในเล่มนี้ยังคงมีความหมายที่ยังคงเหมือนเดิมคือ ชุดความคิด มโนทัศน์ หรือรูปแบบชีวิตของตนเองอยู่ แต่จะเพิ่มเติมความหมายของตัวตนที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับตัวความหมายเดิมคือ การมีตัวตนที่สมบูรณ์พร้อม ซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้จะพูดถึงตัวตนในสองความหมายที่ขัดแย้งกันเอง แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วตัวตนทั้งสองนี้คือความคิดนั่นเองและในงานเขียนเล่มนี้มีวิธีการคิดและการมองสิ่งต่าง ๆ คล้ายกับแนวคิดในพุทธปรัชญาอีกแขนงหนึ่งคือ วิธีคิดที่เป็นแบบเซ็น

๑๖. ปากคำประวัติศาสตร์ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๐ เรื่อง

เป็นการรวมบทสัมภาษณ์ที่คัดสรรแล้วจากสำนักพิมพ์ ถือเป็นบทบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของ เสกสรรค์ฯ ถือเป็นผลผลิตแห่งการให้ ‘ปากคำ’ ของเขาในวาระและกรณีต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนให้เห็นถึงทัศนะที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ที่เขาเองมีส่วนร่วมับเหตุการณ์นี้อย่างแน่นแฟ้น หรืออีกด้านหนึ่งเป็นการให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสังคมไทยออกมาผ่านตัวผู้นำการปฏิวัติเอง จะเห็นได้ว่างานเขียนเล่มนี้ไม่ใช่เพียงการนำเสนอตัวตนและชีวิตของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญคือแง่มุมหนึ่งที่มีต่อประวัติศาสตร์ของสังคมไทยในช่วงเวลานั้น ว่าได้มีอะไรเกิดขึ้นมาบ้าง

๑๗. ผ่านพ้นจึงค้นพบ แบ่งออกเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๓ เรื่อง

ถือเป็นงานเขียนเล่มหนึ่งที่มีความสมบูรณ์และสำคัญเป็นอย่างมากในการนำมาศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องตัวตน และจิตวิญญาณ ที่เสกสรรค์ฯ นำเสนอออกมา ถือเป็นบททบทวนตัวตนของตนเองผ่านการศึกษางานเขียนที่ผ่านมาที่ได้สร้างสรรค์ไว้ ในงานวรรณกรรมเล่มนี้มีการใช้คำว่า ตัวตน อัตตา และจิตวิญญาณ อย่างมากมายซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้จะเป็นการอธิบายเรื่อง ตัวตน อัตตา และจิตวิญญาณ ผ่านมุมมองของพุทธปรัชญาเป็นหลักโดยภาษาที่อธิบายนั้นอาจจะคลาดเคลื่อนจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาบ้างแต่โดยเจตนาในงานวรรณกรรมนั้น ต้องการอธิบายความว่า ตัวตน นั้นคือส่วนที่เป็นร่างกายและความคิด และจิตวิญญาณคือความคิดเช่นกัน แต่ต้องพัฒนาจิตวิญญาณให้สูงขึ้น เพื่อเป้าหมายคือการพ้นทุกข์ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นเป้าหมายสูงสุดที่ตรงกับเป้าหมายของพุทธปรัชญาจะต่างกันมากก็คือการอธิบายผ่านภาษาเท่านั้น

๑๘. ผ่านพบไม่ผูกพัน แบ่งเรื่องย่อยออกได้ ๑๑ เรื่อง

ความเรียงชุดนี้เป็นอีกเล่มหนึ่งที่แสดงทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อโลกและชีวิต ทัศนะที่ได้มาจากการเฝ้าสังเกตและพินิจประสบการณ์ของตนเองมากกว่าห้าสิบปีและเป็นการเรียนรู้ความจริงโดยผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น จนได้สรุปเป็นผลรวม ๒ ประการ ซึ่งกลายเป็นฐานคิดของทัศนะต่าง ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีต่อโลกและชีวิตคือในเรื่องของการพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องตัวตน และจิตวิญญาณ ซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้พูดถึงคำสองคำนี้โดยที่มีความหมายที่เหมือนกัน เช่น ผมชอบทะเลกับตัวเอง ไม่รังเกียจที่จะวิพากษ์ตัวเอง...จำเป็นก็อาจถึงขั้นยอมสลายตัวตนเก่า ๆ ไปสู่ตัวตนที่ผมเห็นว่าสูงกว่า ถูกต้องกว่า หรือจะเป็น การมีอยู่ของคนในขณะเดินทาง บางทีก็สอนเราได้เกี่ยวกับจิตวิญญาณของส่วนรวมดังนั้นในงานเขียนเล่มนี้จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนและการให้ความหมายของจิตวิญญาณที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมต้องการสื่อออกมาให้เห็นนั่นคือการอธิบายประสบการณ์ชีวิตเฉพาะตัว นั่นคือความคิดของตนเอง และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือชุดความคิดที่มีความเป็นพุทธปรัชญาแบบเซนแฝงอยู่ในงานเล่มนี้อย่างชัดเจน

๑๙. ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์ แบ่งออกเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๓๓ เรื่อง

รวมข้อเขียนคัดสรรจากหน้าหนังสือพิมพ์เล่มที่ ๒ เป็นการนำเสนอความคิดเห็นผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ด้วยการเสนอทางออกที่คิดว่าถูกต้องและเหมาะสมกับการแก้ปัญหา นั้น ๆ ตลอดรวมถึงการสำรวจตรวจสอบด้านในของชีวิตตนเองควบคู่ไปด้วย ในงานวรรณกรรมชิ้นนี้ ได้นำเอาคำว่า ตัวตน และอัตตา มาใช้อยู่หลายแห่งด้วยกันซึ่งสามารถสรุปได้ว่า

ตัวตน ในเล่มนี้คือความเป็นมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยสองส่วนคือ ร่างกาย และความคิด แต่คำอธิบายที่สำคัญหมายถึงตัวตนคือความคิดต่าง ๆ ที่มีอยู่

๒๐. เพลงน้ำระบำเมฆ

งานเขียนชุดนี้มีใช้การทวงถามความเห็นใจจากผู้ใดและยังมิใช่การสารภาพผิดเบื้องหน้า ความเฉยชาอันเป็นวิญญานของสังคมปัจจุบัน สิ่งที่น่าประหลาดมีเพียงอย่างเดียว คือการได้บันทึกไว้ถึงเรื่องราวของชีวิตและผู้คน ซึ่งบัดนี้เริ่มพราเลือนไปตามกาลเวลาบันทึกความรู้สึกของผู้เขียนเอง โดยเชื่อมั่นเชื่อมร้อยกับคนอื่นอีกจำนวนไม่น้อยที่เคยฟันฝ่ามาด้วยกัน

๒๑. เพลงเอกภพ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๗ เรื่อง

นับเป็นงานเขียนเชิงจิตวิญญานของ เสกสรรค์ฯ เล่มแรกก่อนที่จะพัฒนาไปสู่ ‘วิหารที่ว่างเปล่า’ หรือจะเป็น ‘ผ่านพบไม่ผูกพัน’ เป็นบันทึกการเดินทางที่ไม่ใช่การเดินทางในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมให้เห็นเท่านั้น ที่สำคัญกว่านั้นที่ผูกพันติดมากับการเดินทางคือการค้นหา ‘ภายใน’ คือความสมบูรณ์พร้อมของชีวิต ซึ่งในงานวรรณกรรมเล่มนี้มีการนำเอาคำว่า ตัวตน และจิตวิญญาน มาใช้ในหลายแห่งด้วยกันเช่นคำว่า ตัวตน นั้นมีความหมายคือ ที่เป็นวัตถุซึ่งมีความหมายว่า ดำรงอยู่ในห้วงของเวลา และมุมมองทางความคิด ส่วนคำว่าจิตวิญญานนั้นมีความหมายคือความคิดในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้เรามองเห็นความเป็นไปของโลกและชีวิตจากแง่มุมต่าง ๆ กัน

๒๒. ฟองเวลา แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๒๑ เรื่อง

รวมบทกวีเล่มแรกของ เสกสรรค์ฯ ที่แสดงออกทางภาษาอย่างชัดเจน ชนิดที่อุทิศด้วยภาพพจน์สั้นสะท้อนความรู้สึกพร้อมด้วยข้อคิดอันกินใจ พร้อมด้วยภาพประกอบที่ผู้เขียนคัดสรรมาจากการใช้กล้องถ่ายรูปของตนเอง เป็นการแสดงออกทางความคิดอันแหลมคมที่สะท้อนถึงชีวิตของตนเองที่ผูกพันในรูปของกวีนิพนธ์

๒๓. มหาวิทยาลัยชีวิต แบ่งเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๗ เรื่อง

งานเขียนเล่มนี้เปรียบเสมือนกับประวัติส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมแบบย่อ ๆ แต่กลับทำให้มองเห็นถึงพื้นฐานทางความคิด กรอบการดำเนินชีวิต ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ในห้วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี ว่าด้วยเหตุผลใดผู้ชายธรรมดาคนหนึ่งที่มีภูมิลำเนาเป็นเด็กต่างจังหวัดและมีฐานะทางครอบครัวที่ยากจน จึงมาถึงจุดหักเหที่สำคัญของชีวิตชนิดที่หน้ามือ

เป็นหลังมือ ด้วยการนำเสนอในรูปแบบของภาษาที่ง่ายแต่มุ่งทำให้งานเขียนเล่มนี้น่าอ่านและน่าสนใจมากขึ้น

๒๔. มาจากป่าชายเลนแบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๖ เรื่อง

สารคดีชีวิตชุดนี้มาจากชีวิตจริง เป็นความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์หลากหลาย ตั้งแต่วัยเยาว์มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นและผ่านเข้ามาในชีวิตของผู้เขียน จนเหมือนกับเป็นประวัติส่วนตัวของเขา

๒๕. เมื่อโลกนี้ไม่มีประวัติศาสตร์ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๔๕ เรื่อง

เป็นการรวบรวมข้อเขียนที่โดดเด่นซึ่งเป็นข้อคิดที่ช่วยเตือนสติให้กับสังคมหรืออาจจะเรียกว่าเป็นหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ในอีกช่วงเวลาหนึ่งก็ได้ ด้วยวิธีคิดอันคมคายที่ส่งผ่านออกมาผ่านการเป็นคอลัมนิสต์ประจำหน้าหนังสือพิมพ์มติชน (ฉบับวันเสาร์) ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงวิวัฒนาการทางความคิดที่ส่งผ่านงานวรรณกรรมออกมาให้ได้อ่าน ในงานวรรณกรรมเล่มนี้มีการนำคำ ๒ คำที่ผู้วิจัยหาคำจำกัดความมานำเสนอไว้ซึ่งเป็นการให้ความหมายไปในทางสังคมและวัฒนธรรม คำแรกคือคำว่า ตัวตน ในงานวรรณกรรมเล่มนี้ให้ความหมายว่าเป็น ตัวตนคือเสรีภาพในการแสดงออกในด้านต่าง ๆ เช่น ความคิดที่แสดงออกในระดับปัจเจกบุคคลผ่านหรือส่วนรวมหรืออาจหมายถึงวัฒนธรรมการใช้ชีวิต ตลอดจนการแต่งกาย การกินอยู่ส่วนคำว่า จิตวิญญาณ นั้นใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่าตัวตน แต่มีข้อแตกต่างคือ จิตวิญญาณ เป็นระดับของความคิดที่สูงส่งกว่าคำว่าตัวตน เพราะจิตวิญญาณคือการพัฒนาในด้านความคิดที่มีความสมบูรณ์พร้อมสำหรับความเป็นมนุษย์

๒๖. เร่ร่อนหาปลาแบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๐ เรื่อง

ประเภท บทความความเป็นตอน กึ่งสารคดี/บันเทิงคดีการตกปลา เป็นหนังสือที่เขียนโดยคนที่ตกปลาอย่างเข้าใจการตกปลา เขามีโช้เอาเบ็ดและรอกออกไปตกปลา แต่พยายามค้นหาตัวตนของตัวเอง พยายามเรียนรู้ปลา รู้นิสัย เพื่อการล่าให้ได้ แต่เขาก็เคารพกฎเกณฑ์และยอมรับวิถีแห่งการตกปลา

๒๗. เลียบเลาะชายคาโลก เรื่องเดียวจบ

เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ประเทศจีนร่วมกับคณะเดินทาง ผ่านงานเขียนที่เป็นกรเปิดมุมมองของชีวิตผ่านการเดินทางและด้วยความชัดเจนทางวรรณศิลป์ทำให้การนำเสนองานเขียนชิ้นนี้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้นในแง่ของมุมมองของการท่องเที่ยว

๒๘. โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๔๒ เรื่อง

รวมข้อเขียนคัดสรรจากหน้าหนังสือพิมพ์เล่ม ๓ แง่คิดและมุมมองที่มีต่อเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น ๆ พร้อมกับการเตือนสติผู้คนในสังคมให้รู้จักใช้เหตุผลเป็นตัวนำมากกว่าการใช้อารมณ์ และพร้อมกันนั้นก็สำรวจด้านในของตัวเองควบคู่กันไป งานเขียนเล่มนี้ใช้คำว่า ตัวตน ภายใต้อารมณ์ ความคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท แต่มีความหมายเฉพาะที่หมายถึงความคิดที่ตนเองยึดถือเท่านั้น เมื่อยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นการอยู่ร่วมกันในระดับชุมชน สังคมก็จะมีสุขมากขึ้น

๒๙. วันที่ถอดหมวก แบ่งเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๕ เรื่อง เพิ่มเติมบทสัมภาษณ์

มีลักษณะเป็นเสมือนบันทึกหรือเรื่องราวของชีวิตของผู้เขียน แต่ที่มากกว่านั้นคือวิธีการปฏิบัติจริงที่นำมาเสนอผ่านความเรียงเล่มนี้ งานเขียนเล่มนี้เขียนบนสมมติฐานที่ว่าความทุกข์โดยพื้นฐานที่แท้จริงของมนุษย์นั้น แท้จริงแล้วเกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจมากกว่าสิ่งอื่นใด ดังนั้นในงานเขียนเล่มนี้จึงเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับความหมายของชีวิต โดยการนำเสนอออกมาผ่านบทบันทึกการเดินทางของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่ผ่านไปพบกับการดำเนินชีวิตของผู้คน และเกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องตัวตน เช่นเรื่องย่อยภายในเล่มอย่างเรื่อง นาฏกรรมแห่งตัวตน ซึ่งความหมายของตัวตนในเรื่องนี้จะให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องของความรู้สึกของคนแต่ละคนว่าเสมือนกับเป็นการเล่นละคร เช่นการ แสดงออกเรื่องความน่าสงสารด้วยการร้องเพลงเพื่อขอเงินตามร้านอาหาร จนที่สุดผู้คนที่มารับประทานอาหารต้องจ่ายให้ไปจะด้วยความสงสารหรือรำคาญ ล้วนเป็นความรู้สึกซึ่งเป็นการพูดถึงตัวตนในอีกรูปแบบหนึ่ง

๓๐. วิหารที่ว่างเปล่า แบ่งเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๗ เรื่อง

เป็นบันทึกการเดินทางและการอ่านหนังสือในห้วงปลาย พ.ศ.๒๕๔๑ ถึงกลางปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นการรวบรวมมุมมองของผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีต่อโลกและต่อชีวิตมารวบรวมไว้ในที่เดียวกันอย่างเข้มข้นและครบทุกมิติของชีวิต ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานเขียนอีกเล่มหนึ่งที่ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในงานเล่มนี้มาให้อ้างอิงในงานวิจัยค่อนข้างมาก เพราะตรงกับหัวข้อที่ทำการวิจัยด้วย เช่น การกำเนิดขึ้นมาของมนุษย์ตามความคิดความเชื่อของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่นำมาเขียนลงในงานของตนเองผ่านกรอบและมุมมองทางวิทยาศาสตร์และความคิดทางศาสนาต่าง ๆ ที่มีต่อการถือกำเนิดขึ้นของมนุษย์และตลอดถึงวิถีคิดและการมองแบบองค์รวม การค้นหาความหมายของชีวิตซึ่งในงานเล่มนี้จะพูดถึงเรื่องตัวตนในสองรูปแบบคือ ๑. ที่เป็นองค์ประกอบทางวัตถุที่สามารถจับต้องสัมผัสและพิสูจน์ได้ผ่านกฎของวิทยาศาสตร์ และ ๒. ที่เป็นด้านในคือจิตวิญญาณหรือความคิด จะเห็นได้ว่าความหมายของคำว่า ตัวตน และจิตวิญญาณ ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ในเล่มนี้คือ

ตัวตน ที่หมายถึง ร่างกายที่เป็นวัตถุ กับตัวตน ที่เป็นเรื่องของความคิดในรูปแบบต่าง ๆ และคำว่า จิตวิญญาณ คือความคิดเช่นเดียวกันกับตัวตน แต่เป็นจิตวิญญาณที่สมบูรณ์พร้อมตรงกับในทางพุทธปรัชญาเถรวาทคือจิตที่ปราศจากกิเลส

๓๑. เส้นทางนักประพันธ์แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๑๓ เรื่อง

รวมบทบันทึกความคิดเห็นที่มีต่อนักเขียนระดับนำของโลกในอดีต รวมทั้งบทวิจารณ์วรรณกรรมไทยบางเล่ม พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์ว่าด้วยชีวิตและงานวรรณกรรมของผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ ซึ่งวรรณกรรมเล่มนี้ของผู้เขียนเป็นทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับนักเขียนที่ยิ่งใหญ่ของโลกในอดีตบางคนที่ผู้เขียนนำเสนอออกมา และที่มากกว่านั้นภายใต้การเลือกนักเขียนคือ การแสดงตัวตนของผู้เขียนเองออกมาให้เห็นภายใต้บันทึกเขียนในอดีตที่ตัวเองนำเสนอมา

๓๒. หัวขั้วแห่งความพ่ายแพ้ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๙ เรื่อง

เป็นการย้อนไปทบทวนตัวตนในอดีตภายใต้คืนวันแห่งการต่อสู้และการอยู่ในป่า ผลงานชุดนี้นอกจากจะแสดงความคิดทางความคิดที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังให้ข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายของชีวิตไว้นั่นเอง โดยเฉพาะแง่มุมทางจิตวิญญาณที่ดำรงอยู่ เป็นการเปลื้องเปลือยให้เห็นถึงตัวตนของผู้เขียนที่ยังอยู่ในภาวะแห่งความหม่นหมองของชีวิต และที่สำคัญคือการหาบทสรุปให้กับชีวิตของตนเอง

๓๓. อำนาจแห่งความว่างความว่างแห่งอำนาจ แบ่งเป็นเรื่องย่อยภายในเล่มได้ ๗ เรื่อง

ประสบการณ์อันผ่านร้อนผ่านหนาว ด้วยการเป็นผู้นำกลุ่มเรียกร้องการใช้อำนาจของกลุ่มเผด็จการ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนต้องตัดสินใจเข้าไปอยู่ในป่าร่วมกับกลุ่ม พคท. แล้วนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องของการใช้อำนาจมาประยุกต์เพื่อนำเสนอออกมาผ่านความคิดของตนเอง อำนาจแห่งความว่าง ความว่างแห่งอำนาจ เป็นการรวบรวมบทปาฐกถาในรอบห้าปีของผู้เขียนที่ได้มองปัญหาสังคมผ่านการใช้อำนาจ โดยการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ามากำกับกับการใช้อำนาจ ขณะเดียวกันในงานเขียนเล่มนี้ยังมีการนำเอาคำว่า ตัวตน และจิตวิญญาณมาใช้ในมุมมองเชิงสังคมแต่ยังคงความเป็นพุทธปรัชญาอยู่เช่นเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นการอธิบายผ่านแนวคิดทางสังคมแบบพุทธปรัชญาก็ได้ เช่นการอธิบายความหมายของคำว่า ตัวตน ซึ่งมีอยู่ ๒ ความหมายด้วยกันคือตัวตน ที่เป็นร่างกายวัตถุ กับ ตัวตน ที่เป็นชุดความคิดหรือทัศนคติแบบต่าง ๆ ซึ่งในที่สุดแล้วงานวรรณกรรมเล่มนี้มีเป้าหมายให้ก้าวข้ามตัวตนให้ได้เพื่อความพ้นจากความทุกข์ และคำว่า จิตวิญญาณมีความหมายแตกต่างออกไปจากงานเขียนเล่มอื่นเป็นอย่างมาก เพราะความหมายของจิตวิญญาณ

เล่มนี้คือ เป้าหมายหรืออุดมคติ ที่เป็นส่วนบนสุดของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมที่จะต้องดำเนินการเพื่อความสมบูรณ์

จากผลงานวรรณกรรมทั้งหมด ๓๓ เล่มของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นั้น มีเรื่องย่อยภายในเล่มที่เป็นทั้งบทบันทึกของชีวิต การเดินทางท่องเที่ยว เรื่องสั้น บทความ และสิ่งที่เกี่ยวข้อง และต้องการสื่อความหมายถึงแนวคิดเรื่องตัวตนว่ามีความหมายอย่างไร และมีลักษณะรูปแบบของเรื่องตัวตนเป็นลักษณะใด และสุดท้ายการพัฒนาทางจิตวิญญาณให้ถึงความสมบูรณ์ของมนุษย์ที่ผู้วิจัยต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งผลงานวรรณกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดที่รวมเล่มตีพิมพ์ออกมานั้น ได้แฝงไว้ซึ่งลักษณะที่เป็นชุดความคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมไว้อย่างน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ก่อนที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิดเกี่ยวกับตัวตนที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมนั้น ผู้วิจัยจะสรุปส่วนที่เป็นลักษณะของรูปแบบงานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ว่ามีรูปแบบอัตลักษณ์อย่างไรและจัดเป็นวรรณกรรมประเภทใดตามหลักการและวิธีการทางวิชาการเพื่อการประเมินค่าที่ถูกต้อง ซึ่งรวมทั้งเป็นการเข้าใจในเรื่องของตัวตนที่แฝงไว้อยู่ในการตีความรูปแบบทางวรรณกรรมไว้ด้วย

๓.๒ ลักษณะและอัตลักษณ์ในรูปแบบของงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

การสร้างสรรค์งานวรรณกรรมขึ้นมานั้น ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองแตกต่างกันไป ซึ่งแล้วแต่มุมมองหรือสิ่งมีตนเองมีประสบการณ์ที่ได้รับมาหรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว และสังคมในระดับต่าง ๆ ตลอดจนถึงอุดมคติที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีความต้องการให้เกิดขึ้นมาในงานเขียนของตนเอง และเพื่อจุดมุ่งหมายของการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนการมีจินตนาการแบบเพ้อฝันเพื่อต้องการให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานไปตามจินตนาการของผู้สร้างงาน อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีความปรารถนาและถ่ายทอดเป็นตัวอักษรให้โลดแล่นบนแผ่นกระดาษ หรืออาจจะมีผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ผ่านการศึกษามาจนชำนาญด้านอักษรศาสตร์และการประพันธ์งานวรรณกรรม จึงยึดเอารูปแบบการเขียนงานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ตามความถนัดของตนเอง โดยใส่เนื้อหาเข้าไปในรูปแบบของงานนั้น ๆ ตามแต่ที่ตนเองอยากจะให้เป็น แต่สิ่งที่จะปฏิเสธไม่ได้เลยในการสร้างงานวรรณกรรมคือตัวความคิดที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้รับมาหรือผูกติดมากับตนเอง โดยแฝงนัยยะความคิดผ่านตัวละครหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในงานวรรณกรรมของตนเอง

การแบ่งประเภทของงานวรรณกรรมมีความสำคัญและจำเป็นมาก เพื่อช่วยในการพิจารณารูปแบบของงานวรรณกรรมของผู้สร้างสรรค์งานได้ถูกต้องและตรงตามความเป็นจริงในหลัก

วิชาการมากขึ้น ก่อนที่จะทำความเข้าใจในประเภทของงานวรรณกรรมในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ต้องทำความเข้าใจกับนิยามหรือความหมายของวรรณกรรมว่ามีความหมายอย่างไร คำว่า ‘วรรณกรรม’ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Literature Works หรือ General Literature พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า วรรณกรรม น. งานหนังสือ, งานประพันธ์ บทประพันธ์ทุกชนิดที่เป็นร้อยแก้วร้อยกรอง, เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน; (กฎ) งานนิพนธ์ที่ทำขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ และหมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย^๓ และจากการนิยามความหมายของนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์มีที่มาจากคำว่า วรรณ + กรรม โดยคำว่า วรรณ เป็นภาษาสันสกฤตหมายถึง หนังสือ, งานประพันธ์ ส่วนคำว่า กรรม เป็นภาษาสันสกฤตเช่นเดียวกันหมายถึง การกระทำ (การเขียน, การแต่ง) ดังนั้นงานวรรณกรรมจึงหมายถึงงานหนังสือ, งานประพันธ์, บทประพันธ์^๔ ส่วนคำว่างานวรรณกรรมในประเทศไทยเป็นคำที่มีใช้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ มีความหมายถึงสิ่งที่สร้างขึ้นด้วยภาษาดังนั้น นวนิยาย บทบันทึก จดหมาย บทความ บทเพลง โฆษณา คำขวัญ จึงถือว่าเป็นวรรณกรรมทั้งสิ้น^๕ แต่ต่อมาวรรณกรรมมีความหมายแคบลง หมายถึงงานเขียนรูปแบบใหม่ (ไม่ใช่วรรณคดีซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบเดิม) มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ หมายความว่ากลวิธีการนำเสนอที่มีชั้นเชิง มีภาษาที่สละสลวย และมีคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม

จากการนิยามที่มาของคำและนิยามความหมายของคำว่าวรรณกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่ารูปแบบของงานวรรณกรรมนั้นไม่ใช่เพียงงานที่จะมีตัวละครและเหตุการณ์ที่นำมาเรียงร้อยให้เกิดเรื่องราวให้กับผู้อ่านได้เสพเพื่อความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่สิ่งที่มีมากกว่านั้นคือกลวิธีการนำเสนอที่ให้ทั้งความรู้ มุมมองแง่คิดและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และปรัชญาชีวิตรวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่างานวรรณกรรมทั้งหมด ทั้งนิยามและความหมายของคำว่าวรรณกรรมที่กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นทำให้สามารถทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดี และในส่วนต่อจากนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งแยกประเภทของงานวรรณกรรมตามหลักการและวิธีการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

^๓ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๔.

^๔วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, การศึกษาวรรณกรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคสดีไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

^๕รินฤทัย สัจจพันธุ์, วรรณกรรมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

๑. วรรณกรรมร้อยแก้ว

๒. วรรณกรรมร้อยกรอง^๖

๑. วรรณกรรมร้อยแก้ว คือวรรณกรรมที่ไม่กำหนดบังคับคำหรือฉันทลักษณ์ เป็นความเรียงทั่วไป และการเขียนวรรณกรรมประเภทนี้ก็สามารถแบ่งแยกออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีกคือ

บันเทิงคดี (Fiction) คือวรรณกรรมที่เน้นความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นสำคัญ และให้ข้อคิด คตินิยมหรือสอนใจผู้อ่านเป็นวัตถุประสงค์รอง แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นวรรณกรรมที่ไร้สาระ บันเทิงคดีอาจจะมีสาระด้านที่เป็นปรัชญา ความเข้าใจทางด้านการเมือง สิ่งสำคัญของวรรณกรรมด้านบันเทิงคดีคือการกระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านเป็นสำคัญ และในตัวของวรรณกรรมแบบบันเทิงคดีได้มีการแยกย่อยได้อีกคือ นวนิยาย (novel) เรื่องสั้น (Short Story) บทละคร (Drama) รวมความหมายที่พอจะสรุปได้คือการเขียนแบบผูกเรื่องราวต่าง ๆ ของชีวิตอันมีเหตุการณ์ร่วมกัน หรือมีความสัมพันธ์กัน ในรูปแบบการจำลองสภาพสังคมในด้านใดด้านหนึ่งเข้ามารวมในการเดินเรื่อง แต่โดยจุดมุ่งหมายยังคงเหมือนเดิมคือการมุ่งอยู่ที่ความบันเทิงของผู้อ่านเป็นสำคัญ

สารคดี (Non- Fiction) จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของวรรณกรรมประเภทนี้แตกต่างจากประเภทแรกคือ วรรณกรรมประเภทนี้มุ่งที่จะให้ความรู้ หรือความคิดเป็นสาระสำคัญ และรูปแบบของการเขียนนั้นจะเขียนในเชิงอธิบาย วิเคราะห์ หรือพรรณนาสั่งสอน โดยเรื่องที่อธิบายแต่ละเรื่องนั้นจะอธิบายอย่างมีระบบและศิลปะ เพื่อมุ่งตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่านโดยนำไปสู่การก่อเกิดคุณค่าทางปัญญาเป็นสำคัญ ซึ่งงานวรรณกรรมในรูปแบบสารคดีนั้นมีประเภทย่อยอีกคือ ความเรียง (Essay) บทความ (Article) สารคดีท่องเที่ยว (Travelogue) สารคดีชีวประวัติ (Biography) อนุทิน (Diary) จดหมายเหตุ (Archive) จะเห็นได้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยของงานวรรณกรรมประเภทนี้จะมุ่งเน้นที่คุณค่าด้านความรู้และความจริงเป็นสำคัญ ซึ่งไม่เน้นไปความสนุกสนาน หรือไปกระทบอารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านมากเท่ากับงานวรรณกรรมประเภทแรก

๒. วรรณกรรมร้อยกรอง คือวรรณกรรมที่มีการเขียนและมีการบังคับรูปแบบด้วยฉันทลักษณ์ต่าง ๆ เช่น บังคับคณะ บังคับคำ และแบบแผนการส่งสัมผัสต่าง ๆ บางครั้งเรียกงานประเภทนี้ว่า กวีนิพนธ์ หรือคำประพันธ์ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต เป็นต้น ซึ่งในส่วนของวรรณกรรมประเภทนี้สามารถแบ่งย่อยลงได้อีกคือ วรรณกรรมประเภทบรรยาย (Narrative) วรรณกรรมประเภทพรรณนาหรือรำพึงรำพัน (Descriptive or Lyrical) และวรรณกรรมประเภทบทละคร (Dramatic) จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมประเภทนี้โดยเนื้อหาที่มีอยู่นั้นมิได้มีความแตกต่างกับวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วเลย เพราะมีทั้งตัวละคร เหตุการณ์ สถานที่ หรือแม้กระทั่งการกระทบกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้อ่าน รวมทั้งการให้แง่คิดและมุมมอง ซึ่งสิ่งสำคัญคือต้องผ่านการ

^๖ ธีรฤทัย สัจจพันธุ์, *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ณ เพชร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

ตีความก่อนจึงจะเข้าใจ ส่วนความแตกต่างกันระหว่างวรรณกรรมทั้งสองประเภทนั้นอยู่ในส่วนที่เป็นรูปแบบที่บังคับใช้ในการเขียนหรือสื่อสารออกมา

จากการแบ่งประเภทงานวรรณกรรมตามรูปแบบของการประพันธ์โดยอาศัยหลักการและวิธีการทางวิชาการแล้ว ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์งานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่มีการตีพิมพ์รวมเล่ม ซึ่งโดยรวมแล้วจะสรุปเรียกว่าวรรณกรรม และจัดแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยจะใช้กรอบการวิเคราะห์รูปแบบวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้นตามหลักการและวิธีการทางวิชาการที่ได้นำเสนอมาซึ่งการวิเคราะห์งานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ฯ ทั้งหมดที่มีอยู่ด้วยกันทั้ง ๓๓ เล่มนั้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. งานวรรณกรรมทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทร้อยแก้วยกเว้นเรื่อง ฟองเวลา
๒. เป็นแบบบันทึกคดี และ แบบสารคดี
๓. งานวรรณกรรมที่เป็นเรื่องสั้น
๔. งานวรรณกรรมที่เป็นความเรียง
๕. งานวรรณกรรมที่เป็นบทความ
๖. งานวรรณกรรมที่เป็นสารคดีท่องเที่ยว
๗. งานวรรณกรรมที่เป็นอนุทิน
๘. งานวรรณกรรมที่จัดอยู่ในประเภทร้อยกรองมีเพียงเล่มเดียวเท่านั้น

จากทั้งหมดที่อธิบายมาทั้งส่วนที่เป็นความหมายตลอดถึงการแบ่งประเภทของงานวรรณกรรมนั้น เป็นเพียงแต่การประเมินค่าตัวงานวรรณกรรมของผู้วิจัยเท่านั้น ซึ่งโดยที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมไม่ได้ต้องการที่จะจัดประเภทงานของตนเองไว้เลย ทั้งหมดนี้อาจเป็นเพียงความต้องการที่จะทำให้เกิดความสะดวกและง่ายในการจัดหมวดหมู่เพื่อการศึกษาของผู้สนใจเท่านั้น

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นหนึ่งในผู้ที่สร้างสรรค์งานวรรณกรรมขึ้นมาด้วยรูปแบบและอัตลักษณ์ที่ตนเองมีความรู้สึกว่าการเขียนของตนเองนั้นควรจะเป็นแบบที่ตนเองคิดเท่านั้น “พูดจริง ๆ แล้วงานเขียนของผมนี้แบ่งได้แค่สองเล่มคืองานที่เป็นเรื่องแต่งกับงานที่เป็นเรื่องจริง”^๗ จะเห็นได้ว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมเองไม่ได้ต้องการที่จะแบ่งรูปแบบของงานวรรณกรรมของตนให้อยู่ในประเภทใดเลย

ต่อรูปธรรมของประเด็นนี้ ผมคิดถึงตัวอย่างได้ร้อยแปดพันประการ เริ่มตั้งแต่งานเขียนจำนวนมากของตัวเอง ซึ่งหลายคนจัดประเภทไม่ถูก ไม่รู้จะเรียกมันว่าบทความ สารคดีหรือเรื่องสั้น ผมเองก็เรียกไม่ถูกเพราะมันมีปัจจัยของงานทุกประเภทรวมอยู่ด้วยกัน เคยเรียก

^๗ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๔),

“วรรณนิพนธ์” เพื่อเลี้ยงค่าที่มีอยู่ แต่แล้วก็ต้องเลิกเพราะรู้สึกมันดัดจริตเกินไป..... “ผมเลิกคิดแล้วว่า จะเรียกงานตัวเองว่าอะไร...”

หรือแม้แต่ในการให้สัมภาษณ์ที่ตีพิมพ์รวมเล่มเป็นงานวรรณกรรมที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้สัมภาษณ์ออกไปว่า

แต่ส่วนใครจะวิพากษ์วิจารณ์งานว่าอยู่ในประเภทใดนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ทำได้ ต่อไปอาจจะมึนนักวิชาการทางด้านการประพันธ์มาเถียงกับผมทุกเล่มว่า นี่ไม่ใช่เรื่องสั้น นั่นไม่ใช่บทบันทึก โน่นไม่ใช่สารคดีซึ่งผมคงไม่ตอบเขา เพราะเขามีสิทธิที่จะตีความ^๔

เห็นได้อย่างชัดเจนถึงวิธีการคิดและการเขียนวรรณกรรมที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมไม่ได้มีความต้องการที่จะยึดถือรูปแบบในงานของตนเองตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด แต่กลับแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของตนที่ต้องการจะสร้างงานวรรณกรรมตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างแท้จริง โดยใช้ประสบการณ์ของตนเองและสภาพสังคมที่แวดล้อมตนเองอยู่มาเป็นตัวดำเนินเรื่อง

จากการเขียนและอธิบายถึงที่มาของการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมนั่นเองที่ทำให้เราได้รับรู้ว่าตัวตนของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมกำลังคิดและทำอะไรอยู่กับตนเอง ไม่ใช่แค่เพียงการเขียนเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นมาหรือเป็นการจินตนาการขึ้นมาเท่านั้น เห็นอกว่าสิ่งอื่นใดในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมนั้น ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมเองได้แฝงความรู้สึกนึกคิดหรือตัวตนของตนเองตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกในด้านต่าง ๆ ออกมาผ่านตัวละครและสถานการณ์ในช่วงเวลานั้น ๆ ได้อย่างแนบคาย

ผมคิดว่าธรรมชาติของนักเขียนร้อยละร้อย ล้วนมีตัวเองอยู่ในงานเขียนทั้งนั้นเพียงแค่คุณจะทำอย่างไรให้มันไวแค่นั้น อย่างคนที่เน้นในด้านงานฟิクション (Fiction) ขั้นต่ำที่สุดในด้านความรู้สึกนึกคิดของตนเองเขาก็ใส่ฟีลลิ่ง (Feeling) ของเขาลงไป... รวมความแล้วก็ถือว่า ตัวละครสามารถสมมติได้ แต่ความรู้สึกนึกคิดในเนื้อเรื่องนั้นอย่ามาบอกผมเลยว่าไม่มีของคนเขียน นั่นก็เป็นวิธีที่จะใส่ตัวเองลงไป..... ในแง่ของผม ผมมีประสบการณ์จากชีวิตจริง คือ ผมเริ่มมีความเข้าใจก่อน ถูกกดดันด้วยความรู้สึกบางอย่างก่อน... เพราะมันไม่จำเป็นต้องแต่งอะไรเพิ่ม เพียงแต่เราต้องมันออกมาอย่างไร คำพูดไหนให้มันแทงใจเรามากที่สุด หรือแม้แต่

^๔ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖๖.

^๕ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **ก่อนสิ้นศตวรรษ**, หน้า ๑๖๘.

เรื่องแต่งในเล่มรวมเรื่องสั้น หลายเรื่องก็เป็นเรื่องจริง แต่เราไม่อยากจะบอกคนว่ามันเป็นเรื่องจริง^{๑๐}

การแสดงตัวตนและความคิดผ่านงานวรรณกรรมเป็นเรื่องที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมส่วนมากต้องการที่จะสื่อออกมาให้ผู้อ่านได้อ่านนั้น ซึ่งล้วนแฝงไว้ด้วยความรู้สึกนึกคิดที่มาจากชีวิตจริงผนวกกับประสบการณ์และสภาพเหตุการณ์แวดล้อมที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเป็นฉากหลังในการดำเนินเรื่อง เสกสรรค์ฯ เป็นหนึ่งในผู้ที่นำประสบการณ์จากชีวิตจริงและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น ๆ มานำเสนอให้กับผู้อ่านได้รับรู้และศึกษาตีความกัน

กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว... คือผมมักต้องผ่านประสบการณ์จริงในเรื่องต่าง ๆ เสียก่อนแล้วจึงค่อยเก็บเรื่องราวมาเล่าเรียง เท่าที่นึกออก เว้นไว้แต่งานวิชาการแล้วผมไม่เคยใช้เวลาไปในการตระเตรียมข้อมูลวัตถุดิบเพื่อจะสร้างงานเขียนขึ้นโดยเฉพาะเลย แทบทุกอย่างที่เขียนล้วนมาจากชีวิตจริง^{๑๑}

จะเห็นได้ว่างานวรรณกรรมทั้งหมด ยกเว้นที่เป็นงานทางวิชาการของเสกสรรค์ฯ ล้วนเขียนขึ้นมาจากชีวิตจริงทั้งหมด จึงกล่าวได้ว่างานวรรณกรรมมาจากประสบการณ์ของชีวิตของเขาเองเมื่อเป็นดังนี้แล้ว ผู้วิจัยสามารถนำสิ่งที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมมาวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีความรู้สึกนึกคิดหรือมีกรอบความคิดอย่างไรในการให้ความหมายในสิ่งที่เขานำเสนอออกมาคงจะไม่เป็นการวิเคราะห์ที่มากเกินไป

ส่วนที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนั้น คือการให้ความหมายของคำว่า “ตัวตน” หรือ “อัตตา” ในงานวรรณกรรมว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมต้องการสื่อความหมายว่าเกี่ยวกับคำ ๆ นี้อย่างไร และเมื่อได้ความหมายของคำแล้วอีกหนึ่งคำที่ผู้สร้างงานวรรณกรรมให้ความสำคัญและเกี่ยวข้องกันอย่างมากกับคำแรกคือคำว่า “จิตวิญญาณ” ทั้งสองคำนี้ผู้วิจัยจำเป็นที่จะต้องรวบรวมจากที่ปรากฏในงานวรรณกรรมเพื่อวิเคราะห์ว่าที่สุดแล้วทั้งสองคำนี้มีความหมายอย่างไรและรวมถึงทั้งสองคำนี้เกี่ยวข้องกันอย่างไรในทัศนะของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม

^{๑๐} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, บุตรธิดาแห่งดวงดาว, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

^{๑๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ผ่านพ้นจึงค้นพบ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), หน้า ๘-๑๑.

๓.๓ ความหมายของคำว่า “ตัวตน” หรือ “อัตตา” และ “จิตวิญญาณ” ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

การทำความเข้าใจถึงวิธีการคิดและหลักการใช้ชีวิตของคนคนหนึ่งนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมเอาไว้เป็นจำนวนมาก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงคำศัพท์เฉพาะที่นักเขียนผู้นั้นใช้ ว่ามีนิยามและความหมายอย่างไร จึงจะสามารถวิเคราะห์งานเขียนของนักเขียนผู้นั้นผ่านตัวงานวรรณกรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สิ่งที่ต้องนำมานิยามความหมายคือคำศัพท์ที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมใช้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากต่อหัวข้อของการวิจัย เสกสรรค์ฯ เป็นนักเขียนที่นำเอาคำว่า ‘ตัวตน’ หรือ ‘อัตตา’ และอีกหนึ่งคำคือคำว่า ‘จิตวิญญาณ’ มาใช้ในงานเขียนของตนเองอย่างมาก เนื่องด้วยสิ่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษานั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรม ว่าท้ายที่สุดแล้วสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมต้องการนำเสนอ นั้นมีความหมายว่าอย่างไร

คำแรกที่ผู้วิจัยต้องตีความความหมายของคำนี้ให้ชัดเจนคือคำว่า ‘ตัวตน’ หรือ ‘อัตตา’ คำนี้มีปรากฏให้เห็นในงานวรรณกรรมด้านที่เป็นการค้นหาเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดของชีวิต และบางทีก็พบว่าการใช้คำดังกล่าวยังไม่ชัดเจนในการตีความและทำความเข้าใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมสองคำนี้ออกมาจากงานเขียนที่มีอยู่เพื่อที่จะตีความให้ชัดเจนว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมต้องการจะสื่อให้เห็นในความหมายใดบ้าง ซึ่งผู้วิจัยสรุปออกมาได้เป็น ๓ แบบ คือ

๑. ตัวตน ที่หมายถึง ร่างกาย

‘ตั้งแต่เริ่มออกเดินทาง หากท่านตระหนักตื่นรู้ในความจำกัดของตัวตน ท่านย่อมเข้าใจว่าจุดหมายของท่านไม่ใช่สิ่งที่ท่านกำหนดได้ทั้งหมด’^{๑๒}

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าคำว่า ตัวตน ที่เขาใช้นั้นคือความจำกัดของร่างกายที่มีความเสื่อมไปด้วยสภาพของ อายุ ที่มีผลต่อการเดินทางไปสู่จุดหมายของเรื่องนี้คือการเดินป่า เพราะต้องอาศัยความพร้อมทางร่างกาย

๒. ตัวตน ที่หมายถึง ความรู้สึก และความคิด

ความหมายที่เป็นนามธรรม คือความรู้สึกและความคิดนี้ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ อย่างมากมาย เพราะงานเขียนส่วนมากล้วนออกมาจากความรู้สึกและความคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม ซึ่งคำว่า “ตัวตน” และ “อัตตา” ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมที่ผู้วิจัยได้

^{๑๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, หน้า ๓๙.

รวบรวมนำมาแสดงไว้เนื้อเป็นส่วนที่สำคัญในเนื้อหาของงานวรรณกรรมที่จะวิเคราะห์ออกมาว่าสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมต้องการสื่อออกมาคืออะไร เช่น

‘อึดตาของผมนั้นยังเหลืออยู่มากมาย’^{๑๓}

‘ยามใดที่เราารู้สึกเป็นฝ่ายถูก การยึดติดในตัวตนก็จะยิ่งเติบโตใหญ่ขยายกว้าง’^{๑๔}

‘มันคือสิ่งที่เรียกว่าอึดตา (Ego) หรือตัวตน (Self) ซึ่งเป็นมายาภาพใหญ่สุดที่มนุษย์มีต่อการดำรงอยู่และนำไปสู่มายาคติต่อสรรพสิ่งที่เหลือ’^{๑๕}

พูดก็พูดเถอะ ระหว่างนั้นผมไม่รู้เลยว่าทำไมผมยอมรับกระแสหลักในสังคมอย่างต่อเนื่องยาวนานได้กลายเป็นกระบวนการสร้างตัวตนของผมขึ้นมาใหม่’^{๑๖}

พูดง่าย ๆ คือ ผมเริ่มเห็นความทุกข์จากการยึดถือในตัวตน (แม้จะเป็นตัวตนขั้นสูงที่สร้างขึ้นในวิถีของอุดมคติก็ตาม) เพราะมันทำให้ผมขัดแย้งกับผู้อื่นและขัดแย้งกับตัวเอง’^{๑๗}

‘ทำไปทำไมเรื่องค่อย ๆ กลายเป็นว่า ประสบการณ์บนภูเขาของผมแม้จะช่วยบ่มเพาะตัวตนและจิตวิญญาณขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็พาผมพลัดหลงออกไปนอกวิถีอยู่เป็นระยะ ๆ อีกทั้งจงจำผมไว้กับอึดตาขั้นสูงอย่างยาวนาน’^{๑๘}

‘กล่าวในทางโลกแล้ว การทำงานนับเป็นกิจกรรมแห่งตัวตน คือช่วยยืนยันการ ‘มีอยู่’ ของตัวเรา’^{๑๙}

ตามหลักวิทยาศาสตร์มนุษย์ไม่ได้เกิดมาพร้อมอึดตา ครั้นเจริญวัยขึ้นเล็กน้อย จึงเริ่มสร้างอึดตาทางกาย (Body Ego) ด้วยการแยกตัวเองออกจากโลกที่แวดล้อม ต่อมาคิดอะไรได้มากกว่าเดิมจึงเริ่มสร้างอึดตาทางใจ (Mind Ego) หรือตัวตนทางความคิด’^{๒๐}

‘ตัวตนที่เราสมมติกันขึ้นมา ทำให้เราเย็นประจันทุกอย่างที่ไม่ใช่เรา เช่นนี้แล้วโลกแห่งอึดตาจึงเป็นโลกแห่งความขัดแย้ง’ ‘โลกแห่งอึดตาคือสนามรบเพื่อช่วงชิงฐานะครอบงำ’^{๒๑}

^{๑๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ผ่านพบไม่ผูกพัน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

^{๑๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ผ่านพ้นจึงค้นพบ, หน้า ๒๘.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

^{๑๖} อ้างแล้ว, หน้า ๕๑.

^{๑๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ตัวตนและจิตวิญญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๐.

^{๑๘} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ผ่านพ้นจึงค้นพบ, หน้า ๖๕.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^{๒๐} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๖.

^{๒๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, วันที่ถอดหมวก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖.

‘เราถูกสอนให้รู้ว่าโลกมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ถูกฝึกอบรมให้ยอมรับว่ามีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง’^{๒๒}

‘อยู่เรือนเพ่งพินิจเงาไม้ในโอ่งน้ำ บางทีอาจมองเห็นความไร้แก่นสารของตัวตน’ ‘เรียกมันว่านิราศแห่งตัวตน หรือการเข้าห้วงค์รวมแห่งสากลจักรวาล’^{๒๓}

‘ในขณะที่ท่านเริ่มไร้ความหมายสำหรับตัวเอง บางทีมันอาจจะยังมีความหมายสำหรับคนอื่นจำนวนมาก ขอเพียงท่านกล้าคืนตัวตนให้กับความจริง...’^{๒๔}

‘สุดท้ายการข้ามพ้นตนเองเหนือจิตสำนึกแห่งตัวตนด้วยสมมติฐานง่าย ๆ แต่เข้าใจยาก คือ ตัวตนไม่มีจริง ‘สุดท้ายพุทธธรรมเป็นการสำรวจชีวิตจากด้านใน โดยถือว่าจิตเป็นต้นทางของปัญหา ดังนั้นกระบวนการแก้ปัญหาจึงเน้นที่การชำระจิตให้สะอาด หรือการข้ามพ้นจิตที่ปรุงแต่งและยึดถือตัวตนไปสู่จิตบริสุทธิ์ อันมีธรรมชาติเป็นความว่าง (สุนyata)’^{๒๕}

‘มีบางครั้งที่ผมเชื่อว่าการตกปลาช่วยลบบมด้อยให้คนที่เอาดีไม่ได้ (ในบางเรื่อง) อย่างผม ปลาแต่ละตัวที่เข้ามาติดเบ็ดนับเป็นชัยชนะ เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่คอยหล่อเลี้ยงอัตตา ในเมื่อพิชิตโลกไม่ได้ ก็หันมาพิชิตปลาเป็นการชดเชย’^{๒๖}

๓. ตัวตน ที่หมายถึง อัตลักษณ์ (Identity)

‘ผมจะคบเฉพาะกับคนที่แฉผมจริง ๆ อยากรู้จักตัวตนของผมจริง ๆ และผมพร้อมที่จะให้สิ่งเดียวกันกลับไป’^{๒๗}

‘ในช่วงขณะหนึ่ง ขณะที่รู้จักใฝ่ฝันปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นจิตรกรและนักดนตรี แต่ไม่นานความใฝ่ฝันก็ถูกพับเก็บไว้ภายใต้เสื้อเกราะ... ด้วยเหตุนี้ ผมจึงเรียนรู้ที่จะซ่อนตัวตนที่

^{๒๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **ก่อนสิ้นศตวรรษ**, หน้า ๑๖๘.

^{๒๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **วิหารที่ว่างเปล่า**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๔), หน้า ๕๑.

^{๒๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **วันที่ถอดหมวก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๗.

^{๒๕} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **บุตรีตาแห่งดวงดาว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๓), หน้า ๗๙.

^{๒๖} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕.

^{๒๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙๑.

แท้จริงไว้ภายใต้เสื้อเกราะมาตั้งแต่เด็ก... ถึงเวลาแล้วที่จะขออนุญาตพ้อถอดเสื้อเกราะออกบ้าง ซึ่งขอคืนสู่ตัวตนดั้งเดิม ซึ่งได้มาจากเพื่อนนั่นแหละ’^{๒๘}

ข้อความหรือเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเหล่านี้คือบางส่วนของคำว่า ตัวตน กับ อัตตา ที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาแสดงเพียงบางส่วนและคัดเอาเฉพาะส่วนที่สำคัญ ๆ ตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรม จากการวิเคราะห์ความหมายของคำ นี้ออกมาจากบริบทของเนื้อหาภายในแต่ละเรื่องและแต่ละเล่มแล้ว ผู้วิจัยสามารถที่จะสรุปความหมายของคำว่า ตัวตน หรือ อัตตา คือหมายถึงร่างกายของมนุษย์ที่เป็นวัตถุ และตัวตนที่เป็นรูปแบบของความคิดที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมีอยู่ในแต่ละเหตุการณ์ หรือบุคคลิกที่ตนเองยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิต อาจจะเรียกว่า“อัตลักษณ์”(Identity) ที่แสดงออกมาเพื่อยืนยันในความเป็นตัวของตัวเอง

อีกหนึ่งคำที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงการพัฒนาารูปแบบของชีวิตที่เป็นด้านใน (จิต)ให้สูงขึ้นไปสู่ความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ คือคำว่า ‘จิตวิญญาณ’ (Spirit)คำนี้มีปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของมนุษย์ และเป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องกับคำว่าตัวตนอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายออกมาจากเนื้อหาภายในงานเขียนแต่ละเล่มเพื่อที่จะได้ให้ความหมายที่ถูกต้องและชัดเจนซึ่งความหมายที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมใช้นั้นมีความหมายที่ไกลกว่าคำว่า จิตวิญญาณ ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของนักจิตตะวันตก โดยที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมในการอธิบายความหมายของคำนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า

อย่างไรก็ตาม ได้โปรดอย่าสับสนระหว่างจิตวิญญาณกับSuperego ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ นั่นไม่ใช่ความหมายของจิตวิญญาณในทัศนะของผม.... Superego เป็นแค่Egoที่รู้จักควบคุมตนเองโดยผ่านกลไกของความรู้สึกผิด(Guilt) เท่านั้น ส่วนจิตวิญญาณเป็นสภาวะจิตที่ก้าวพ้นขั้นนี้ไปแล้ว โดยมีสำนึกหลอมรวมกับสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตน เพื่อเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งนั้น^{๒๙}

ความเหนียวแน่นทำให้ผมอยากนั่งนิ่ง ๆ และเลิกทะเลาะกับผู้คน ยามนี้ผมรู้สึกว่าการอะไรทั้งสิ้น นอกจากสันติภาพภายใน พอหยุดเรียกร้องค้นหา ผมจึงเริ่มเข้าใจว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่เหนียวรั้งผมไว้ไม่ให้คืบหน้าทางจิตวิญญาณ ก็คือการแสวงหาทางจิตวิญญาณ

^{๒๘} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การผ่านพ้นของยุคสมัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๙), หน้า ๑๕๗ – ๑๕๘.

^{๒๙} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ตัวตนและจิตวิญญาณ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๗.

นั่นเอง’ ‘ยืนยันว่าชีวิตโดยแก่นแท้แล้วเป็นการเดินทางภายใน ซึ่ง หมายถึงการเติบโตทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development) คือ ‘จุดหมาย’ สูงสุดของการเกิดมาเป็นคน^{๓๐}

จากสรุปความหมายของคำว่า ‘ตัวตน’ หรือ อัตตา คือร่างกายของมนุษย์ในส่วนที่เป็นวัตถุและส่วนของชุดความคิดที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและในที่สุดก็กลายเป็นบุคคลิกเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของเขาเองและ ‘จิตวิญญาณ’ คือการพัฒนาส่วนที่เป็นชุดความคิด (ตัวตน) ให้สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สูงสุดคือการก้าวพ้นความเป็นตัวตน จนในที่สุดชีวิตก็ปราศจากซึ่งความทุกข์สิ่งที่ผู้วิจัยได้สรุปออกมาแล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าทั้งสองคำนี้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างมาก ซึ่งคำว่าตัวตนที่เสนอผ่านงานวรรณกรรมหมายถึง ความคิดที่ยังยึดติดอยู่กับอัตลักษณ์ของตนเองหรือการยืนยันในความเป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ของตนเอง และสิ่งนี้เองที่จะเป็นตัวจุดรั้งในการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณให้ตกต่ำลง ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมจึงเน้นถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ คือการพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ทางด้านจิตวิญญาณ เมื่อกล่าวถึงมนุษย์แล้วเพื่อการศึกษาและการทำความเข้าใจในแนวคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมที่มีต่อความเป็นมนุษย์ว่ามีพัฒนาการความเป็นมาอย่างไรและเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตน ทั้งในด้านที่เป็นวัตถุคือกายอันประกอบด้วยธาตุ ๔ ตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทและด้านที่อยู่ภายใน คือ ด้านของความคิดและตามด้วยการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ตามการให้ความหมายของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมแล้วจึงไม่พ้นที่จะต้องกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการปรากฏขึ้นมาของมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมมาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจในพัฒนาการของมนุษย์และความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตน

๓.๔ มนุษย์ในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

การศึกษาเรื่องมนุษย์ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมตามแนวคิดของ เสกสรรค์^{๓๑} นั้น เพื่อเป็นการปูพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ที่เป็นกายคือวัตถุ และจิตที่เป็นความคิด ว่ามีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันอย่างไร จากการศึกษางานวรรณกรรม ผู้วิจัยจะแบ่งความหมายของมนุษย์ออกตามรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้นำเสนอไว้ ซึ่งสามารถแบ่งออกมาได้ดังนี้

๑. ธรรมชาติของมนุษย์
๒. มนุษย์กับการอยู่ร่วมกัน
๓. เป้าหมายของมนุษย์

^{๓๐} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ผ่านพ้นจึงค้นพบ, หน้า ๗๘.

ความหมายของมนุษย์ที่ผู้วิจัยแบ่งออกมานั้นมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ เป็นอย่างมากซึ่งจะอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์กัน

๓.๔.๑ ธรรมชาติของมนุษย์

ในการศึกษางานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ สิ่งที่เขาไม่ได้ที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมกล่าวถึงคือธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องของมนุษย์ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ มาแล้ว และส่วนนี้เองที่ผู้วิจัยมีความเห็นเช่นเดียวกับสิ่งที่ได้มีผู้ทำการศึกษาวิเคราะห์ในหัวข้อนี้แล้ว จะมีบางส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาเพื่อเพิ่มน้ำหนักในการอ้างเหตุผลให้น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น จากวรรณกรรมทั้งหมดที่มีอยู่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้ให้ความหมายถึงธรรมชาติของมนุษย์ไว้ใน ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนที่เป็นวัตถุ (กาย)

๒. ส่วนที่เป็นความคิด (จิต)

ถึงแม้ทั้งสองสภาวะของมนุษย์ที่ผู้วิจัยได้สรุปออกมานั้นจะมองแบบแยกได้เด่นชัดเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะแยกสภาวะทั้งสองออกจากกันอย่างสิ้นเชิง เพราะทั้งกายและจิตคือสิ่งที่เรียกว่าตัวตนในการให้ความหมายในงานวรรณกรรมของเขา และทั้งสองส่วนต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันความเป็นมนุษย์จึงจะมีความสมบูรณ์ตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับสภาวะของมนุษย์ทั้งสองรูปแบบตามที่กล่าวมาทีละส่วน และตามที่มีปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรม

๑. ส่วนที่เป็นวัตถุคือร่างกาย เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ เพราะไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครมากำหนด (ผู้สร้าง) และสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส สิ่งนี้คือส่วนที่เป็นร่างกายของมนุษย์ที่เป็นวัตถุ ซึ่งในงานวรรณกรรมนั้นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้มีความพยายามที่จะอธิบายถึงที่มาหรือการถือกำเนิดขึ้นของมนุษย์ในรูปแบบที่ตนเองได้รับความรู้มาจากการศึกษาตามตำราด้านต่าง ๆ แต่ที่นอกเหนือจากความรู้นั้นได้เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิดของตนเองเข้าไป เช่นเสกสรรค์ฯ มองว่าการเกิดขึ้นมาของมนุษย์นั้นมาจากเศษซากของดวงดาวหรือละอองฝุ่นธุลีต่าง ๆ ที่ล่องลอยอยู่ในเอกภพ ซึ่งในงานวรรณกรรมในเล่มวิหารที่ว่างเปล่า เรื่องเศษศพของดวงดาวนั้น เขาได้นำเอาความรู้ที่ได้จากงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ รวมทั้งหลักการทางศาสนาต่าง ๆ มาวิเคราะห์รวมกันถึงการถือกำเนิดขึ้นมาของมนุษย์ โดยการสันนิษฐานว่า ที่ตัวของเราอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของเศษซากหรือฝุ่นธุลีที่มาจากดวงดาวภายในเอกภพ

คิด ๆ คู่มันก็ช่างประหลาดสิ้นดีขณะที่ทุกวันนี้เรากำลังกลัวการถูกชนโดยดาวหางหรืออุกกาบาต เนื่องจากมันอาจจะเป็นสภาพอย่างเดียวที่สามารถทำให้ชีวิตทั้งโลกรวมทั้งมนุษย์ด้วยต้องสาบสูญไปโดยฉับพลัน แต่จากความรับรู้ล่าสุดของวิทยาศาสตร์ เรากลับค้นพบว่าดาวหาง คือ บรรพชน ที่ให้กำเนิดเรา^{๓๑}

เนื่องจากการถือกำเนิดขึ้นมาจากสิ่งไม่มีชีวิตทำให้เกิดข้อกังขามากมาย แต่สำหรับเสกสรรค์ฯ เองกลับยังคงยืนยันความคิดเห็นและความเชื่อของตนเองออกมาผ่านงานวรรณกรรมที่ถือเป็นการตกย้ำในความเชื่อของตนเองอย่างแน่วแน่

ชีวิตเป็นอะไรบางอย่างที่ค่อนข้างลึกลับ... ก่อเกิดดับสูญอยู่ในวงวัฏจักรของสิ่งไม่มีชีวิต คลาสายโซ่ไม่กี่ห่วงก็รู้แล้วว่าเราล้วนมาจากลูกไฟดวงใหญ่ซึ่งลอยเลื่อนอยู่ในความมืดดำ ทว่าสืบสาวมากกว่านั้นกลับไม่รู้ทำไม^{๓๒}

นี่อาจจะเป็นเพียงการสันนิษฐานขั้นต้นที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้เสนอความคิดเห็นของตนเองออกมาผ่านงานวรรณกรรม โดยอาศัยข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่รวบรวมแล้วสรุปออกมาด้วยชุดความคิดความเชื่อของตนที่มีต่อข้อมูลเหล่านั้น แต่ไม่ว่าการกำเนิดของมนุษย์จะมีทฤษฎีและเหตุผลมาจากศาสตร์แขนงใด ๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือตัววัตถุหรือสสารที่ประกอบขึ้นมาเป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างและอยู่ในสถานะของการกินที่ในอากาศ “หรือในลักษณะที่ตรงกับที่ชาร์ตเรียกว่าภาวะในตัวเอง (Being -in -itself) ภาวะในตัวเองหรือร่างกายภายนอก มีการดำรงอยู่และเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์”^{๓๓} ภาวะในตัวเองหรือร่างกายภายนอกนี้มีความหมายว่า มีลักษณะที่แน่นทึบ อิ่มเต็ม และตายตัว สิ่งเหล่านี้ในภาพรวมแล้วสามารถนิยามได้ว่า เป็นวัตถุสิ่งของเท่านั้น

ส่วนที่เป็นวัตถุคือร่างกายนั่น ถึงแม้ว่าในงานวรรณกรรมจะไม่ได้ให้ความสำคัญมากเท่ากับส่วนที่เป็นจิตใจก็ตาม แต่ความเปลี่ยนแปลงที่ร่างกายหนีไม่พ้นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติย่อมสะท้อนส่วนที่เป็นจิตใจได้ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุที่เป็นร่างกายคือไม่สามารถควบคุมได้ จึงได้สะท้อนออกมาให้เห็นถึงการเข้าใจในสภาพที่เป็นสสารว่ามันไม่ได้อยู่ในสภาพคงเดิมและควบคุมได้

^{๓๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วิหารที่ว่างเปล่า*, หน้า ๑๔๓.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^{๓๓} วัฒน์ บุตรอุดม, *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเสรีภาพในทัศนะของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล กับ ฌองปอลซาทร์*, หน้า ๓๒.

ในที่สุดร่างกายผมก็เริ่มขบถต่อผู้เป็นเจ้าของ ...ความที่อดนอนมาทั้งคืน ถูกแดดเผามาครึ่งวัน ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่านั่งห้องแอร์มาทั้งปี ทำให้สังขารของผมไม่สามารถทนต่อการกระดั่งกระดอนบนท้ายรถกระบะได้อีกต่อแล้ว แม้หัวใจยังบอกว่าไหวแต่ผมก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าตัวเองกำลังอาเจียน^{๓๔}

ความเข้าใจในสภาพของร่างกายที่เป็นสสารซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ทำให้ต้องปรับมุมมองของตนเองหรือการยอมรับในความจริงที่เกิดขึ้น โดยยอมรับเงื่อนไขของอายุที่สัมพันธ์กับร่างกายที่มีข้อจำกัด เหมือนกับที่เคยกล่าวไว้ตอนเดินป่าไปกับเพื่อนร่วมทางว่า“ใช่... ขณะที่ไต่ความสูงไปอย่างเชื่องช้านั่นเอง สิ่งที่ผมต้องปรับอย่างยั้งไม่ใช้แค่ร่างกาย หากเป็นจิตใจที่จะต้องยอมรับว่าบัดนี้เรื่อนร่างได้เดินทางมาถึงจุดเสื่อมถอยแล้ว”^{๓๕} จะเห็นได้ว่าในสถานะที่ไม่สามารถควบคุมร่างกายในส่วนที่เป็นสสารได้ตามความต้องการนั้น เป็นเรื่องที่คุณสร้างสรรคงานวรรณกรรมเข้าใจในกฎธรรมชาติเป็นอย่างดี จึงเลือกใช้คำว่า “ขบถ” เพราะดูจะเป็นศัพท์ที่แสดงให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมและสื่อออกมาให้อ่านยุคใหม่ที่ไม่เข้าใจภาษาทางศาสนาเข้าใจได้ง่าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นการยอมรับความเป็นไปตามกฎธรรมชาติในของส่วนร่างกายที่เป็นสสาร เมื่อเข้าใจชีวิตในส่วนตรงนี้แล้วทำให้การมองชีวิตเป็นไปอย่างชัดเจนและแจ่มชัดถึงการดำรงอยู่ว่าแท้ที่จริงแล้วชีวิตของเราก็เป็นเพียงการปรากฏขึ้นชั่วขณะเท่านั้น เช่นการเปรียบเทียบภาพของชีวิตว่าเป็นเพียงภาพของฟองน้ำที่เกิดขึ้นในทะเลเวลาคลื่นเข้ามากระทบกับฝั่ง “ใช่หรือไม่ว่าทั้งผมหรือผู้อื่นต่างเป็นเพียง “ฟองเวลา” ที่ปุดขึ้นมาแล้ววูบหายไปตามลมหายใจเข้าออกของจักรวาล?”^{๓๖} หรือจะเป็นกาพย์บทหนึ่งที่เสกสรรฯ เขียนไว้ในหนังสือฟองเวลาที่ให้ภาพเทียบเคียงของชีวิตไว้อย่างชัดเจน

เกลียวคลื่นกลืนหาดสาตศิลา

จารีกรอยศรัทธา...

บุชาแด่องค์ภควันต์

พันกัปหมื่นยุคร้อยกัลป์

แปรเปลี่ยนฉับพลัน

ในคลื่นคือน้ำคงเดิม^{๓๗}

^{๓๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ทางทากและสายน้ำเขียว*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘.

^{๓๕} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วิหารที่ว่างเปล่า*, หน้า ๕๘.

^{๓๖} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ผ่านพ้นจึงค้นพบ*, หน้า ๒๑.

^{๓๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ฟองเวลา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐.

จะเห็นได้จากงานวรรณกรรมที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงถึงการเข้าใจในการกำเนิดขึ้นมาของชีวิตมนุษย์ คือสิ่งที่ถูกให้ความหมายไว้แล้วว่า ตัวตน คำนี้เป็นความหมายแรกๆ ที่หมายถึงวัตถุ และการมองเห็นถึงสภาพที่แท้จริงของชีวิตที่เป็นวัตถุว่ามีสภาพที่ไม่แท้จริงเป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวที่เมื่อองค์ประกอบครบถ้วนแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตจึงเกิดขึ้นมาและสุดท้ายก็แปรเปลี่ยนไปสู่สภาพที่คงเดิม การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ในส่วนที่เป็นวัตถุนั้น ย่อมจะต้องมีความเข้าใจในส่วนที่เป็น ตัวตน ที่หมายถึง ความรู้สึก และความคิดควบคู่กันไป ความเป็นธรรมชาติของมนุษย์จึงจะเกิดความสุขสมบูรณ์

๒. ส่วนที่เป็นความคิดคือจิต หมายถึงตัวความคิดที่ก่อให้เกิดการสร้างตัวตน (Identity) ในลักษณะต่าง ๆ ในงานวรรณกรรม ซึ่งความคิดนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างตัวตนออกมาให้ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ จากการสรุปและความหมายของคำว่า ตัวตน ในข้างต้น ๒ ลักษณะออกมาในความหมายว่า คือรูปแบบทางความคิดหรืออัตลักษณ์ (Identity) ของผู้สร้างงานวรรณกรรม เมื่อได้ความหมายเช่นนี้แล้วจึงเป็นการง่ายต่อการวิเคราะห์ความหมายนี้ ซึ่งในงานวรรณกรรมผู้สร้างสรรคงานวรรณกรรมให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับส่วนนี้ ผู้สร้างสรรคงานวรรณกรรมใช้คำว่า ‘ตัวตน’ และ ‘จิตวิญญาณ’ ค่อนข้างมาก เพราะในงานวรรณกรรมแทบทั้งหมดที่มีอยู่นั้นจะพยายามอธิบายถึงการค้นหาความหมายของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความสุขปราศจากความทุกข์เป็นความต้องการเข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณนี้ให้ได้ แต่จิตวิญญาณที่ผู้สร้างงานวรรณกรรมพยายามค้นหานั้นอาจจะมีความแตกต่างออกไปจากความหมายเดิมในความรับรู้ของผู้เสพงานวรรณกรรมทั่วไป จนอาจมีการตีความความหมายผิดเพี้ยนไปจากเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรคงานวรรณกรรม ก่อนที่จะมาวิเคราะห์งานวรรณกรรมในส่วนที่เป็นความคิดหรือจิตนี้ ผู้วิจัยจะได้อธิบายความหมายของคำว่าจิตวิญญาณจากงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันซึ่งในการอธิบายความหมายคำว่า จิตวิญญาณ ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของคำนี้ไว้แล้วในเบื้องต้น แต่เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในบริบทของหัวข้อนี้จะเริ่มต้นด้วยการให้ความหมายของคำนี้ว่า

ที่ผ่านมา ผมได้กล่าวถึงคำว่าจิตใจและจิตวิญญาณอยู่เป็นระยะ ๆ ณ จุดนี้คงถึงเวลาแล้วที่ผมจะต้องอธิบายว่ามันหมายถึงอะไรและเกี่ยวข้องกับเรื่องที่พูดมาทั้งหมดอย่างไร... คำว่าจิตที่ผมใช้จริง ๆ แล้วก็ไม่มีอะไรลึกซึ้งซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดธรรมดา (Heart and Mind) ทั่วไป ซึ่งเป็นการรับสัมผัสโลกของตัวตนชั้นต่ำ (Ego) ประเภท ดีใจ เสียใจ รัก เกลียด พอใจ ไปจนถึงเรื่องของแรงบันดาลใจ (Inspiration) และการประเมินคุณค่าของตัวเอง (Self Esteem) ส่วนคำว่าจิตวิญญาณหรือ (Spirit) นั้น ผมใช้ในความหมายของตัวตนชั้นสูง (Higher Self) ซึ่งวิวัฒนาการมาจากจิตใจธรรมดาอีกชั้นหนึ่ง โดยทั่วไป จิตในขั้นนี้มักจะมีสำนึก

เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ซึ่งอาจจะมีขั้นตอนในการเติบโตอยู่หลายระดับ... อย่างไรก็ตาม ได้โปรดอย่าสับสนระหว่างจิตวิญญาณกับ Superego ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ นั่นไม่ใช่ความหมายของจิตวิญญาณในทัศนะของผม.... Superego เป็นแค่ Ego ที่รู้จักควบคุมตนเองโดยผ่านกลไกของความรู้สึกผิด (Guilt) เท่านั้น ส่วนจิตวิญญาณเป็นสภาวะจิตที่ก้าวพ้นขั้นนี้ไปแล้ว โดยมีสำนักหลอมรวมกับสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตน เพื่อเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งนั้น^{๓๘}

จากการอธิบายความหมายจิตวิญญาณที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้นิยามไว้นั้นมีมากกว่าความรู้สึกในทางศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นการก้าวข้ามความหมายของความคิดหรือความชั่วที่ได้บัญญัติกันไว้และนั่นคือการก้าวพ้นตัวตนที่เป็นความคิดและอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อไปสู่ความเข้าใจที่แท้จริงคือการเข้าใจในธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เป็นองครวมจะเห็นได้ว่าจิตวิญญาณในความหมายที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนี้มีอยู่หลายระดับด้วยกันตามการเติบโตและพัฒนาเป็นขั้นตอน ขั้นตอนการเติบโตของจิตวิญญาณนั้นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้ให้ความหมายไว้หลายระดับ ซึ่งจะได้อธิบายตามลำดับ จะเห็นได้ว่าธรรมชาติของมนุษย์ทั้งสองส่วนที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ออกมาจากงานวรรณกรรมนั้น มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากกับการให้ความหมายที่เกี่ยวกับเรื่องตัวตนตามความหมายข้างต้นและถือว่ามีส่วนทำให้การถือกำเนิดขึ้นมาของมนุษย์มีความสมบูรณ์พร้อม

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ความหมายของจิตวิญญาณที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการแบ่งระดับขั้นของจิตวิญญาณออกมาเป็น ๒ ขั้นตอนด้วยกันคือ

๑. ระดับพื้นฐานคือความรักในหมู่คณะ ชุมชนที่ตัวเองสังกัด ชนชั้น ประเทศชาติ
๒. ระดับสูง อาจจะเกี่ยวร้อยกับมนุษยชาติ ธรรมชาติตลอดจนเอกภพ จักรวาลและพระผู้เป็นเจ้า^{๓๙}

จิตวิญญาณทั้งสองขั้นตอนนี้มีปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ อย่างชัดเจน ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเอาระดับการเติบโตของจิตวิญญาณทั้งสองรูปแบบมาเสนอในหัวข้อถัดไปซึ่งมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องตัวตนและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลและในรูปแบบของสังคมมนุษย์ในระดับที่สมบูรณ์มากขึ้น

^{๓๘} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **ตัวตนและจิตวิญญาณ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๗.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๗.

๓.๔.๒ มนุษย์กับการอยู่ร่วมกัน

เมื่อเข้าใจธรรมชาติทั้งสองส่วนของมนุษย์แล้ว เพียงแค่นั้นยังคงไม่เพียงพอสำหรับการที่จะมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยจะนำเสนอคือเนื้อหาที่มีปรากฏในงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยจะใช้หลักการพัฒนาของจิตวิญญาณทั้งสองรูปแบบคือ ๑. ระดับพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน และ ๒. ระดับสูงในการอยู่ร่วมกัน มาอธิบายให้เห็นถึงประเด็นที่ว่านี้เกี่ยวข้องกับอย่างไรกับแนวคิดเรื่องตัวตน

๓.๔.๒.๑ ระดับพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์นั้นต้องเห็นคุณค่าในทุกชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกัน ดังที่เสกสรรค์ฯ เขียนไว้ว่า

ซึ่งคุณค่าของชีวิตนั้นมีได้มีเพียงการกอบโกยทุกอย่างเข้าหาตัว กลับบอกกับพวกเขาว่าชีวิตจะมีค่าก็อยู่ตรงที่การเชื่อมร้อยตนเองเข้ากับเพื่อนมนุษย์ เผชิญชะตากรรมร่วมกัน ขณะเดียวกันก็รักษาปัจเจกภาพ สร้างประเทศชาติขึ้นมาให้รุ่งเรืองที่สุด เพื่อจะได้สบทบส่วนให้กับมนุษยชาติได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย^{๔๐}

การให้คุณค่าความสำคัญของการมีชีวิตอยู่นั้นจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับเพื่อนมนุษย์ให้เกิดมีขึ้นมา “มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันและมีสังกัดทางจิตใจซึ่งถ้าจัดการได้ลงตัวแล้วย่อมนำไปสู่วิถีชีวิตที่สร้างสรรค์หลายอย่าง”^{๔๑} ซึ่งสังกัดทางจิตใจที่เสกสรรค์ฯ เขียนไว้นั้นสามารถที่จะตีความได้ว่าเป็นเรื่องของอัตลักษณ์ หรือการแสดงออกซึ่งตัวตนแบบรวมหมู่คือวัฒนธรรม หรือประเพณีที่สร้างขึ้นมา และด้วยการแสดงออกถึงความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม สิ่งสำคัญลำดับแรกในระดับพฤติกรรมคือการแสดงออกซึ่งความรักที่มีต่อกัน ความรักที่กล่าวถึงในแง่นี้ ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การแสดงออกระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น แต่กลับเป็นความรักในแง่การเข้าใจถึงความรู้สึกหรือเห็นใจในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน หรืออาจนิยามความหมายว่าเป็นความรักในทางจิตวิญญาณตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรมดังข้อความว่า

^{๔๐} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, หน้า ๒๑๐.

^{๔๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๖.

ความรักทางจิตวิญญาณหมายถึงความรักที่เลิกยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง แต่ถือคนที่เรารักเป็นตัวตั้งโดยเราไม่มีข้อเรียกร้อง ไม่มีความต้องการที่จะใช้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นวัตถุรองรับความรัก เราเป็นหนึ่งเดียวกับเขาในแง่นี้ เราไม่แยกตัวเป็นความปรารถนาอีกชุดหนึ่งจากภายนอก หากอนุญาตให้ความรักแผ่รังสีมาจากความสงบในใจเรา เป็นความรักที่มาจากความปรารถนาดี เมตตากรุณา โดยปราศจากเงื่อนไข^{๔๒}

ความรักในความหมายนี้ผู้สร้างงานวรรณกรรมหมายถึงความเมตตา “รักคือการให้ รักคือเมตตา รักคือศรัทธาที่เธอมีต่อความจริง ว่าเธอมาจากสรรพสิ่ง จึงมีอาจทอดทิ้ง... สิ่งใดหรือผู้ใด”^{๔๓} หรือจะเป็นข้อความเห็นสั้นๆ ที่ปรากฏในงานบางเล่มว่า “ผมไม่รู้และผมไม่เข้าใจว่า ความรักนั้นแยกไม่ออกจากความเมตตา”^{๔๔} เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ทุกคนจำเป็นต้องมีความรักและความเมตตาต่อกันและกัน ซึ่งความรักในระดับนี้อาจจะเป็นการเริ่มต้นในระดับสังคมชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่หรือชนชั้นที่ตนเองสังกัด จนถึงระดับที่เป็นรัฐหรือประเทศชาติ ไม่ใช่มีเพียงความรักในระดับนี้เท่านั้นที่จะก่อเกิดความสุขและความสงบสุขที่แท้จริง ต่อความเข้าใจที่แท้จริงนั้นในระดับของการอยู่ร่วมกันสูงสุดคือการเข้าใจถึงระดับองค์รวมต่อมนุษยชาติตลอดจนสรรพสิ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกัน

๓.๔.๒.๒ ระดับสูงสุดของการอยู่ร่วมกัน

เมื่อเราเข้าใจเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันในระดับที่เป็นพื้นฐาน และเครื่องมือในการนำเราเข้าสู่เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันในระดับนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ นั้นไม่ได้หยุดอยู่แค่พื้นฐานในระดับที่เป็น ชนชั้นของมนุษย์ หรือในระดับที่เป็นประเทศชาติ เหนือกว่าสิ่งใดคือการมองในระดับที่เป็นโครงสร้างใหญ่ในระดับเอกภพ นั้นย่อมนัยความว่าการดำรงอยู่อย่างสูงสุดและสงบอย่างแท้จริงคือ การหลอมรวมตัวตนของเราหรือการรักษาสมดุลของเรากับสรรพสิ่งอย่างที่มีนัยเป็นจริงตามสภาพของมัน โดยมีได้เอาความคิดเข้าไปเกี่ยวข้องจนเห็นความจริงคลาดเคลื่อนไปจากที่มันควรจะเป็น

^{๔๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, วันที่ถอดหมวก, หน้า ๑๕๕.

^{๔๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, บุตรธิดาแห่งดวงดาว, หน้า ๙๑.

^{๔๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, วิหารที่ว่างเปล่า, หน้า ๑๒๗.

ความคิด (Conception) กับตัวตนนั้นเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ความคิดไม่เพียงพาเรา หลุดลอยไปจากความจริงแห่งปัจจุบันขณะเท่านั้น หากมาย้อมปรุงแต่งอัตตาของผู้คิด เพราะฉะนั้น หนทางหนึ่งในการสลายตัวตนคือการหยุดคิด และหันมาสัมผัสโลกตามที่มันเป็นอยู่ (Perception) เป็นหนึ่งเดียวกับมันทุกห้วงยามโดยไม่ต้องไปตีความ^{๔๕}

เมื่อเราเข้าใจตามกฎเกณฑ์ที่เสกสรรค์ฯ ได้เสนอมานี้ การอยู่ร่วมกันในระดับสูงจะเป็น สิ่งที่ยั่งยืนและมีความสำคัญเพิ่มเข้ามาอีก ไม่ใช่แค่เพียงการมองการอยู่ร่วมกันในแง่ของมนุษย์ต่อ มนุษย์เท่านั้นที่จะก่อให้เกิดผลสูงสุดในระดับนี้ ในงานเขียนบางเล่มของเสกสรรค์ฯ อย่างเช่น เรื่อง บางอย่างที่ยาวยาว ผู้สร้างงานวรรณกรรมได้กล่าวถึงวิถีของชีวิตสัตว์ประเภทต่าง ๆ ที่มีวิวัฒนาการมา อย่างยาวนาน ไม่ใช่เพียงเพื่อให้เราได้รับความรู้ที่เป็นวิชาการเท่านั้น เวลาเขียนถึงสัตว์ป่าก็เช่นกัน “ผมไม่เพียงอยากให้ผู้คนได้รู้จักธรรมชาติของสัตว์ หากอยากชวนให้หันมามองพวกเขาด้วยความรัก และให้คุณค่าเพื่อนร่วมโลกต่างสายพันธุ์ ซึ่งบางด้านไม่ได้มีอันใดแตกต่างจากมนุษย์เรา”^{๔๖} แต่โดยนัย ยะที่แท้จริงนั้นกลับต้องการจะสื่อให้เห็นว่า เขาก็เป็นสิ่งที่อยู่ร่วมโลกเดียวกันกับมนุษย์ หรือ อาจจะเรียกได้เต็มปากกว่าเป็นเพื่อนร่วมโลก

ผมยังคงเชื่อว่าความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ “เพื่อนร่วมโลก” และความเข้าใจที่มีต่อ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ... และในมิติเล็ก ๆ มิติหนึ่งมันอาจจะช่วยสมทบส่วนได้บ้างในการสร้าง โลกที่มีเมตตาขึ้นได้ ตลอดจนมีลักษณะทำลายล้างน้อยลง^{๔๗}

การอาศัยเกื้อกูลกันอยู่ในวงจักรในระบอบใหญ่ที่มนุษย์เราไม่ควรที่จะมองข้าม เป็นการ มองในระดับที่เป็นองค์รวม ซึ่งการมองอย่างเป็นองค์รวมนี้จะมีปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมหลายเล่ม ด้วยกัน เพราะการเข้าใจความหมายขององค์รวมในทัศนะของเสกสรรค์ฯ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดวิถีชีวิต ของการอยู่ร่วมในระดับสูงสุดได้เป็นอย่างดี เช่นการมองความหมายองค์รวมโดยผ่านการเปรียบเทียบ ที่เรียบง่ายและชัดเจนว่า

^{๔๕} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วันที่ถอดหมวก*, หน้า ๑๒๙.

^{๔๖} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ผ่านพ้นจึงค้นพบ*, หน้า ๗๑.

^{๔๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *บางอย่างที่ยาวยาว*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๔),

ใช่หรือไม่ว่าชีวิตเป็นดั่งโน้ตดนตรี ซึ่งลำพังตัวเองย่อมไม่อาจประกาศท่วงทำนองใด ต่อเมื่อค้นพบที่อยู่ใน “บทเพลง” แล้ว จึงได้รับมอบความหมายแห่งการดำรงอยู่และ ผ่านพ้น..... ในเอกภพมีเรา ในตัวเรามีเอกภพ คือความหลากหลายในหนึ่งเดียว และ หนึ่งเดียวในความหลากหลาย เฉกเช่นตัวโน้ตและทำนองเพลงซึ่งมีอาจแยกจากกัน^{๔๘}

เป็นการเปรียบเทียบถึงรูปแบบและความหมายของคำว่าองค์รวมได้อย่างชัดเจนจน สามารถตีความความเข้าใจที่เสกสรรค์ฯ มีต่อเรื่ององค์รวมได้เป็นอย่างดีซึ่งการทำเข้าใจเรื่องนี้เองที่จะ นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในระดับสูงได้เป็นอย่างดีดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผมมีสำนึกชัดเจนตลอดเวลาก็คือ ผมกำลังเขียนถึงเรื่องราวของการเกิดเป็น คน ซึ่งในทัศนะของผมมันไม่ใช่เรื่องง่าย...แค่เกิดมาแล้วก็อยู่ไปวัน ๆ จนกว่าจะตายไปจาก โลกนี้...ผมมีความรู้สึกว่าการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของเราในฐานะสายพันธ์หนึ่งเป็นเรื่อง สลับซับซ้อนและโยงใยกับหลายสิ่งหลายอย่าง ตั้งแต่ เอกภพ จักรวาล ระบบสุริยะมา จนกระทั่งองค์ประกอบบนพื้นพิภพและโครงสร้างภายในจิตวิญญาณของเรา^{๔๙}

เป็นการอธิบายเรื่ององค์รวมของความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในระดับสูงสุดได้อย่าง ชัดเจนว่าลำพังการมีชีวิตอยู่นั้น ไม่ใช่แค่เพียงการใช้ชีวิตไปวัน ๆ เท่านั้น สิ่งสำคัญคือการอาศัยพึ่งพา กันและกันในระดับที่มองเห็นจนถึงระดับที่เป็นโครงสร้างใหญ่แต่บางทีมองไม่เห็น แต่การมองไม่เห็น ไม่ใช่ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกัน ผู้สร้างงานวรรณกรรมสามารถสื่อออกมาให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันได้อย่าง ชัดเจนหลักการอยู่ร่วมกันทั้งสองระดับที่ผู้วิจัยนำเสนอมาเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องตัวตน ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ เพราะภายใต้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็น หมู่คณะนั้น การแสดงตัวตนภายใต้ नियามที่เสกสรรค์ฯ นิยามไว้นั้น ถ้าคนแต่ละคนมีมากจนเกินไปคือ ต่างคนต่างมีความต้องการอย่างที่ตนอยากจะเป็นนั้นย่อมจะต้องก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคม อย่างแน่นอน แต่เมื่อความเป็นตัวตนของแต่ละคนมาอยู่ร่วมกันจึงต้องมีหลักการที่จะนำมาควบคุม ตัวตนของแต่ละคนภายใต้พื้นฐานของการอยู่ร่วมกันทั้งสองระดับตามการให้ความหมายของเสกสรรค์ฯ ย่อมจะต้องมีข้อตกลงหรือกติกาในการกำหนดให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปอย่างที่เราเรียกว่าเกิดความ เรียบร้อย

^{๔๘} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, เพลงเอกภพ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๗.

^{๔๙} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, วิหารที่ว่างเปล่า, หน้า ๒๕๐.

๓.๕ มนุษย์กับกฎแห่งกรรมและความรับผิดชอบทางศีลธรรม

เสกสรรค์ฯให้ความสำคัญต่อการกระทำและความรับผิดชอบทางศีลธรรมผ่านงานวรรณกรรมออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน เพราะการกระทำเป็นการเผยให้เห็นถึงตัวตนของผู้กระทำเอง ในงานวรรณกรรมที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้น เรื่องที่เป็นประเด็นของกฎแห่งกรรม (การกระทำ) และความรับผิดชอบทางศีลธรรม ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบคือ

๑. การกระทำในระดับที่เป็นปัจเจก

๒. การกระทำในระดับที่เป็นกลุ่มทางสังคม

จากการแบ่งออกเป็นสองรูปแบบที่มนุษย์ควรที่จะเลือกกระทำและรับผิดชอบต่อที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนั้น ผู้วิจัยจะอธิบายทีละประเด็นโดยการนำเสนอเนื้อหาที่ปรากฏในงานวรรณกรรมมาสนับสนุนในแต่ละประเด็นเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

๓.๕.๑ การกระทำในระดับที่เป็นปัจเจก

เมื่อพูดถึงการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เราจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าจะต้องมีผู้กระทำสิ่งนั้นให้เกิดขึ้น ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่มีผู้กระทำ จึงอาจกล่าวได้ว่าเพราะมีผู้กระทำการกระทำจึงเกิดขึ้นมา นี่เองคือนิยามของการกระทำในระดับปัจเจกและการกระทำในระดับปัจเจกนี้เองเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงตัวตนของผู้กระทำการนั้น ๆ ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ และเสกสรรค์ฯให้ความสำคัญกับเรื่องของการใช้เสรีภาพอย่างมาก ซึ่งภาวะภายในตัวมนุษย์ที่เป็นธรรมชาติแท้จริงคือภาวะที่เกิดจากการใช้เสรีภาพของเราเอง เสรีภาพที่มีภายในตัวมนุษย์นี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่นเดียวกับที่ชาร์ตนักปรัชญาอรรถิภาวนิยมท่านนี้ได้กล่าวเอาไว้ว่า มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free)^{๕๐} เนื่องด้วยตัวเราเองเป็นผู้กำหนดและเลือกจะกระทำการสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง การกระทำต่างสิ่ง ๆ ที่ดำเนินไปภายใต้ความคิดที่เราเองเป็นผู้กำหนดและเลือกกระทำนั้นย่อมแสดงออกมาให้เห็นว่าสิ่งที่อยู่เบื้องหลังที่จะคอยกำหนดการกระทำของเรานั้นคือชุดความคิดหรือข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันในระดับของการอยู่ร่วมกัน

^{๕๐}Sartre. J.P., *Existentialism is Humanism*, (London, 1980), p. 87, อ้างใน พระเมธีธรรมภาณ (ประยูร ธมมจิตโต), *เปรียบเทียบแนวคิด พุทธศาสน-ชาร์ต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

เมื่อถึงที่สุดแล้วการกระทำย่อมจะต้องเกี่ยวพันกับผู้อื่นอยู่เสมอ เนื่องด้วยมนุษย์ไม่สามารถที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความต้องการของตนเองเสมอไป ซึ่งภายใต้ข้อกำหนดเหล่านี้เองสิ่งที่จะมาเป็นตัวการกำกับหรือกำหนดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละคน ให้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นให้น้อยที่สุดหรือจะพูดให้ชัดเจนคือให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์และความเดือดร้อนน้อยที่สุดจากการใช้เสรีภาพของเรา เพราะทุกคนต่างก็มีเสรีภาพเช่นเดียวกับเรานั้นเอง การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนั้น เสกสรรค์ได้ให้ความสำคัญกับการมีเสรีภาพเป็นอย่างมาก โดยบอกว่าทุกคนมีเสรีภาพเสมอหน้าด้วยกันทุกคนคือในด้านที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์

สำหรับเราเสรีภาพคือ สิทธิและโอกาสที่จะได้บรรลุศักยภาพของความเป็นคน ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและในฐานะเผ่าพันธุ์ที่อาศัยบนผืนดินเดียวกัน...สำหรับเรา...เสรีภาพคือสิทธิในการค้นหาจุดหมายและความหมายของชีวิต โดยไม่มีอุปสรรคทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมาขวางกั้น...เช่นเดียวกับความเสมอภาค ซึ่งเป็นรากฐานที่ขาดไม่ได้ของเสรีภาพ เราไม่ได้คิดเพียงว่าสิ่งนี้คือการถือคะแนนเท่ากันคนละหนึ่งคะแนนในการเลือกตั้ง แค่นั้นยังไม่พอ ความเสมอภาคคือฐานะความเป็นคนเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นสิทธิ์ที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่ถูกเหยียดหยาม เหยียดข่ม หรือถูกครอบงำด้วยวิธีการต่าง ๆ เราฝืนความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคทางโอกาสและความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์...ประการสุดท้ายเมื่อเราฝืนถึงภราดรภาพ^{๕๑}

ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ นั้นได้มีจุดยืนที่ชัดเจน เกี่ยวกับเรื่องของศีลธรรมในระดับปัจเจกหรือจะเรียกว่าเป็นศีลธรรมในระดับพื้นฐาน ด้วยข้อกำหนดสำหรับนำมากำกับกับการกระทำของตนเอง เสกสรรค์ฯ จึงเลือกหลักการไม่เบียดเบียนมาเป็นคติที่แสดงตัวตนไว้

ในบทสนทนาภายในวรรณกรรมเล่มหนึ่งที่ได้ตั้งคำถามกับเสกสรรค์ฯ ไปว่า มีหลักการใช้ชีวิตอย่างไร และได้คำตอบว่า “ศีลข้อเดียวของผมคือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น”^{๕๒} หลักการทางศีลธรรมข้อนี้ผู้สร้างงานวรรณกรรมจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ “ศีลธรรม... ถ้าจะมีมาตรฐานอะไรสักอย่างที่เป็นสากลและอยู่เหนือกาลเวลา ควรเป็นหลักการง่าย ๆ เพียงข้อเดียวคือไม่เบียดเบียนผู้อื่น”^{๕๓} จะเห็นได้ว่าหลักการไม่เบียดเบียนนี้เองที่เสกสรรค์ฯ นำมาเป็นข้อกำหนดในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ได้เป็นอย่างดี “สำหรับผม ผมเลือกที่จะไม่เบียดเบียน ผมเลือกที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับเพื่อนมนุษย์

^{๕๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, หน้า ๒๑๔.

^{๕๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, หน้า ๕๑.

^{๕๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์*, หน้า ๒๕๘.

ไม่ล่งเกิน ไม่เบียดเบียน และถ้าเป็นไปได้ผมอยากจะชวนให้ผู้คนมาดูแลซึ่งกันและกัน”^{๕๔} ซึ่งเชื่อมโยงกับการใช้เสรีภาพของมนุษย์ไม่ให้สุดโต่งจนเกินไป เพราะการใช้เสรีภาพตามความต้องการที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่โดยไม่มีศีลธรรมมากำกับย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างแน่นอน หลักการเบื้องต้นในการใช้ชีวิตของมนุษย์ในระดับปัจเจกนั้น เสกสรรค์ฯ ถือว่าการไม่เบียดเบียนผู้อื่นถือว่าเป็นพื้นฐานที่ควรจะทำให้เกิดขึ้นมาในสำนึกของทุกคน อย่างน้อยก็ก่อให้เกิดความสงบในด้านจิตใจของตนเอง

จะเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญกับหลักการไม่เบียดเบียนนั้น ถือได้ว่าเป็นหลักของการดำเนินชีวิตที่ผู้สร้างงานวรรณกรรมให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและจากหลักการไม่เบียดเบียนผู้สร้างงานวรรณกรรมได้เพิ่มคุณธรรมในระดับปัจเจกเข้ามาอีกเพื่อส่งต่อไปสู่การสร้างสรรค์สังคมในระดับกว้างให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในทุก ๆ ด้าน

ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้ความสำคัญเป็นอันดับต่อมาจากการไม่เบียดเบียนคือ ความกล้าหาญที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมนั้นเป็นการแสดงออกที่เด่นชัดในระดับปัจเจกบุคคล เนื่องจากการถือคุณธรรมข้อนี้ย่อมมีที่มาจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ด้วยเบื้องหลังของชีวิตที่ต้องต่อสู้กับความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือกับกลุ่มคนจนกระทั่งองค์กรต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นมาในนามการกระทำเพื่อส่วนรวม แน่แน่นอนว่าการเห็นด้วยหรือการคัดค้านย่อมมาจากความกล้าหาญในระดับการตัดสินใจว่าจะต้องดำเนินไปในทิศทางใด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ลงตัวที่สุด ดังข้อความในงานวรรณกรรมเล่มหนึ่งว่า

ในสถานการณ์หนึ่ง หรือห้วงยามหนึ่ง หากเราอาศัยความรักและความกล้าหาญเคลื่อนไหวให้เป็นเอกภาพกับตัวเอง เป็นเอกภาพกับเพื่อนมนุษย์ และเป็นเอกภาพกับวิถีจักรวาลไปพร้อมกัน ในโลกย่อมไม่มีสิ่งใดที่ลงตัวไปกว่านี้แล้ว^{๕๕}

เห็นได้อย่างชัดเจนจากการแสดงออกถึงทัศนะของตนเองผ่านงานวรรณกรรมว่า ในการกระทำแต่ละครั้งนั้นจะต้องอาศัยซึ่งความรักและความกล้าหาญมาเป็นตัวตัดสินใจกระทำ และตลอดถึงการดำเนินชีวิตด้วย ในงานวรรณกรรมเรื่องวันที่ถอดหมวกภายในเรื่องย่อ ชีวิตและความกล้าหาญผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมถึงกับเขียนไว้ในบรรทัดสุดท้ายไว้ความว่า “ผมอดรู้สึกไม่ได้ว่า เดียวนี้หากรักจะมีชีวิตอยู่ ยิ่งจำเป็นต้องอาศัยความกล้าหาญมากกว่าเดิม... แต่ไม่ใช่ความกล้าหาญแบบเดิม ๆ”^{๕๖} ถึงแม้ว่าจะเป็น การเขียนออกมาในรูปแบบของการประชดประชันถึงความแตกต่างระหว่างการนิยาม

^{๕๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ตัวตนและจิตวิญญาณ*, หน้า ๓๐.

^{๕๕} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ผ่านพบไม่ผูกพัน*, หน้า ๑๒.

^{๕๖} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วันที่ถอดหมวก*, หน้า ๔๓.

ความกล้าหาญผ่านยุคสมัยที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ที่สุดแล้วความกล้าหาญนั้นก็ยังถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้ความสำคัญอยู่มากเพราะถือได้ว่าทั้งความไม่เบียดเบียนและความกล้าหาญเป็นการนำมาซึ่งการลดตัวตนในระดับที่เป็นปัจเจกคือการพยายามที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยการลดตัวตนของตนเองและเมื่อลดตัวตนของตนเองได้แล้วก็จะเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้นและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างไม่ตื้นร้นตามความต้องการของตนเอง

ในงานวรรณกรรมส่วนใหญ่ของเสกสรรค์ฯ นั้นจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการอยู่ร่วมกันในสังคม และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันของผู้คนในสังคม ด้วยที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมถือเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับแกนนำ และด้วยเหตุผลแบบตรงไปตรงมาว่าด้วยเรื่องของการทำงานเอาใจเอาเปรียบของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน และความต้องการที่อยากจะเห็นสังคมเดินไปข้างหน้าพร้อมกันด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในด้านที่เป็นมนุษย์เสมอเหมือนกัน ซึ่งจากประสบการณ์ที่ได้สัมผัสด้วยตนเองและภายใต้สิ่งแวดล้อมที่กดดัน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวการนำไปสู่การเขียนงานวรรณกรรมที่ได้ต่อยอดผ่านตัวตนและความคิดของผู้สร้างงานที่ต้องการจะสะท้อนในแง่มุมต่าง ๆ กันเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาให้ตรงจุด

จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงการให้ความสำคัญกับเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ในระดับเบื้องต้นคือการมีความเสมอภาคกัน ซึ่งความเสมอภาคกันในความเป็นมนุษย์นี้เป็นแค่สิทธิเบื้องต้นในการอยู่ร่วมกันในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ไม่ใช่เพียงแค่การมีความเสมอภาคในระดับนี้แล้วการกระทำต่าง ๆ จะถือได้ว่ามีความสมบูรณ์พร้อม ดังนั้นจึงต้องมีการยึดถือข้อปฏิบัติร่วมกันนั่นคือหลักการทางศีลธรรม ซึ่งในหัวข้อนี้เองผู้วิจัยได้กล่าวถึงเกณฑ์และความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมได้ยึดถือไว้แล้ว ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมในระดับกลุ่มทางสังคมที่ปรากฏในงานวรรณกรรมต่อไป

๓.๕.๒ ระดับที่เป็นกลุ่มทางสังคม

ในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ฯ ไม่ใช่จะเน้นในส่วนที่เป็นศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อระดับที่เป็นปัจเจกบุคคลเท่านั้น ผลจากการมองทุกสิ่งทุกอย่างในระดับที่เป็นองค์รวมย่อมสะท้อนได้ออกมาเป็นอย่างดีถึงตัวตนและความคิดของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมว่าไม่ได้ละเลยหลักการที่จะนำมาเป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในระดับสังคมเลย และถือว่าการมีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อระดับนี้ถือเป็นอีกหลักการหนึ่งที่จะมองข้ามไปเสียไม่ได้เลย เมื่อกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นหลักของการไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น ตลอดจนถึงความรักและความเมตตาที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและรวมถึงความกล้าหาญที่จะขาดเสียไม่ได้แล้ว ต่อกฎเกณฑ์ที่ได้ยกมาจากหัวข้อแรกที่ได้กล่าวถึงมาแล้วนั้น

ในส่วนของหัวข้อนี้กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมในการอยู่ร่วมกัน ยังถือได้ว่ามีความสำคัญไม่แตกต่างจากในระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งก็สามารถอธิบายต่อได้ว่าการอยู่ร่วมกันในระดับที่เป็นสังคมนั้น การไม่เบียดเบียนกันนั้นถ้ามองถึงในระดับที่เป็นสังคมแล้ว ถ้าทุกคนมีจิตสำนึกในเรื่องนี้เหมือนกันทุกคน หรือเป็นคนส่วนมากในสังคมย่อมต้องไม่ก่อให้เกิดการเอาเปรียบหรือการเบียดเบียนผู้อื่นเลยเช่นเดียวกันกับเรื่องของความรักหรือความเมตตาที่ในแง่ของกลุ่มทางสังคมถือว่าเป็นการกระทำทางศีลธรรมที่มีความจำเป็น เพราะถ้าไม่มีการเบียดเบียนต่อกันและกันเกิดขึ้นมาในใจแล้ว สิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องและไม่อาจจะมองข้ามได้คือการมีความรักและความเมตตาที่จะต้องมีให้แก่กันและกันในระดับที่เป็นองค์กรรวม

การกระทำในระดับที่เป็นศีลธรรมที่เป็นกลุ่มทางสังคม ถึงแม้ว่าจะเป็นมุมมองแบบแยกส่วนออกจากการกระทำในระดับปัจเจกให้เห็นได้ชัดเจนเท่านั้น แต่ท้ายที่สุดก็ล้วนต้องอิงอาศัยศีลธรรมในส่วนนี้เป็นอย่างมาก เปรียบเทียบให้เห็นแบบง่าย ๆ คือใยของแมงมุมซึ่งล้วนเกี่ยวโยงกันในระดับที่เป็นส่วนรวมด้วยเส้นใยเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อที่สุดแล้วก็เห็นรวมว่ามันคือที่อยู่ของแมงมุมคือรังนั่นเอง ถึงแม้ว่าการกระทำในระดับที่เป็นกลุ่มทางสังคมผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมจะไม่ได้กล่าวถึงรูปแบบที่เป็นรูปธรรมให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่ผู้วิจัยสามารถสรุปความได้ว่าหลักการกระทำและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในระดับสังคมนั้นเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการปรับตัวตนและชุดความคิดของแต่ละคนที่จะมาอยู่ร่วมกันภายใต้กลุ่มสังคมที่ใหญ่ขึ้น ท้ายที่สุดแล้วศีลธรรมในระดับที่เป็นปัจเจกล้วนเชื่อมโยงถึงกลุ่มทางสังคมได้และถ้ายึดตามหลักการนี้แล้วองค์กรรวมทางสังคมย่อมไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ และทั้งการมีศีลธรรมในระดับปัจเจกและการมีศีลธรรมแบบอยู่ร่วมกันในระดับสังคม ทั้งสองระดับของศีลธรรมที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นการลดความเป็นตัวตน(อัตตา) ตามการนิยามความหมายไว้ข้างต้นแล้ว และกฎแห่งกรรมและความรับผิดชอบทางศีลธรรมนี้เองคือเครื่องมือที่จะนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ซึ่งกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๓.๖ เป้าหมายของชีวิต

พัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องตัวตนและจิตวิญญาณของเสกสรรค์ฯ ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนั้น แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของชีวิตที่มนุษย์ควรที่จะไปให้ถึงและอยู่ในระดับที่แตกต่างกันตามช่วงชั้นของประสบการณ์ที่ผู้สร้างงานวรรณกรรมได้พบเจอ โดยที่ความแตกต่างกันของเป้าหมายของชีวิตนั้นมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนตามที่ได้นิยามไว้แล้วข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยได้แยกออกมาได้ ๒ เป้าหมายใหญ่ ๆ ตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรมคือ

๑. เป้าหมายในระดับต่ำ หรือเป้าหมายในระดับพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์

๒. เป้าหมายในระดับสูง หรือเป้าหมายในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เมื่อแบ่งออกเป็นสองเป้าหมายที่ชัดเจนเช่นนี้แล้ว ผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นทีละส่วนด้วยกัน โดยอาศัยเนื้อหาที่ปรากฏในงานวรรณกรรมมาสนับสนุนให้เกิดความชัดเจนและสนับสนุนว่าสัมพันธ์อย่างไรกับแนวคิดเรื่องตัวตนและจิตวิญญาณ

๓.๖.๑ เป้าหมายในระดับต่ำ

เป้าหมายในระดับต่ำนี้คือเป้าหมายในระดับการอยู่ร่วมกันในสังคมตามการตีความของผู้วิจัย ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ แทบทั้งหมดที่มีอยู่จะให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ในระดับที่เป็นปัจเจกและการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้น คือความเป็นสัตว์สังคมซึ่งไม่สามารถที่จะอยู่ในสังคมโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับใครเลยนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในระดับนี้ต้องอาศัยความร่วมมือกันในทุก ๆ ด้าน ในงานวรรณกรรมนั้นจะให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ในสังคมด้วยการมีมุมมองทุกอย่างในแบบองค์รวม ซึ่งผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้ความหมายของคำว่า “องค์รวม” ในงานวรรณกรรมคือ สรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งล้วนต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำรงอยู่เพื่อก่อให้เกิดเป็นความปกติ “ผมรู้สึกว่าการการแบ่งแยกความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมออกเป็นภาคต่าง ๆ นั้นเป็นอันตรายต่อความเข้าใจความเป็นมนุษย์โดยองค์รวม ตลอดจนสังกัดที่มนุษย์ผูกพันอยู่ด้วย”^{๕๗} ซึ่งสังกัดที่มนุษย์ผูกพันอยู่ด้วยกันนั้นอันดับแรกคือมนุษย์ด้วยกันเอง และมนุษย์ที่จะต้องมีหลายมิติของชีวิตในการดำเนินไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ซึ่งการมองแบบองค์รวมที่เสกสรรค์ฯ ให้ความสำคัญนั้นไม่ได้มีอยู่เฉพาะในเป้าหมายระดับพื้นฐานเท่านั้น แต่เป็นการมองถึงในระดับที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตด้วย ซึ่งส่วนที่เป็นเป้าหมายระดับสูงนั้นจะได้อธิบายในหัวข้อถัดไป ในมุมมองของการมองแบบองค์รวมในระดับพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น เสกสรรค์ฯ ได้อธิบายให้เข้าใจผ่านงานวรรณกรรมของเขาแบบง่าย ๆ ว่า

ชีวิตคือองค์รวมของการเคลื่อนไหวหลายมิติ ถึงจะเป็นหมอ วิศวกร เป็นครูบาอาจารย์ เป็นช่างไฟฟ้า นักหนังสือพิมพ์ สถาปนิก คนขายของหน้าร้าน หรืออะไรก็ตามยังต้องสัมพันธ์ฉันเพื่อนมนุษย์กับคนที่เหลือ เป็นคนที่สังกัดระบบการเมืองการปกครอง มีครอบครัว มีความ

^{๕๗} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ตัวตนและจิตวิญญาณ, หน้า ๑๔๘.

รัก มีญาติสนิทมิตรสหายยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่ามีสายใยสัมพันธ์ที่มีอาจปฏิเสธได้กับภูเขา สายน้ำ
ท้องทะเล และเอกภพ^{๕๘}

มิติต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคม
ดำเนินไปด้วยกันอย่างเป็นปกติสุข คือถึงแม้ว่าสถานะของแต่ละคนจะเป็นอย่างไรก็ตาม คือตัวตนจะ
แบบใดก็ตามแต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันในระดับที่ใหญ่ขึ้น การลดตัวตนของตนนั้นย่อมจะเป็นสิ่งที่ทำให้
เป้าหมายในระดับต่ำนี้เกิดความสงบสุขขึ้นมาได้ มิใช่มีเพียงเท่านั้นเกี่ยวกับการเข้าถึงเป้าหมายของการ
อยู่ร่วมกันในสังคม แต่มีอีกหลายปัจจัยที่หนึ่งเพิ่มเติมเข้ามาในการเข้าถึงเป้าหมายในระดับนี้
เสกสรรค์ฯ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งการพัฒนานี้จะเป็นการพัฒนาในด้าน
การศึกษาที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างสรรค์ของสังคมคือสถาบันการศึกษา มิใช่เป็นเพียงการให้ความรู้ใน
ระดับทฤษฎีและวิชาการเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญเป็นอย่างมากคือการให้จิตสำนึกและพัฒนาความเป็น
ตัวตนของมนุษย์ไปพร้อมกับองค์ความรู้ให้เกิดเป็นประโยชน์มากที่สุด

การให้ความสำคัญกับการศึกษานั้นถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เสกสรรค์ฯ ให้ความสำคัญกับ
เรื่องนี้เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากหลังจากที่เขาสอบการศึกษาในระดับสูงสุดตามที่มีอยู่ในระดับที่
สังคมกำหนดไว้แล้ว และได้มีความตั้งใจเลือกที่จะมาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ตนเองเคยเป็น
นักศึกษาอยู่ โดยที่มีเป้าหมายคือต้องการให้ความรู้ในระดับทฤษฎีบวกกับประสบการณ์ที่มีอยู่ให้กับ
นักศึกษา เพื่อจะได้นำไปเป็นเครื่องมือในการนำพาสังคมไปสู่เป้าหมายที่ควรจะเป็น ถึงแม้ว่า
เป้าหมายในระดับต่ำที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์จะเป็นเพียงการนำเสนอการพัฒนาชีวิตในระดับของการ
อยู่ร่วมกันในสังคมก็ตาม แต่ถือได้ว่าในการอยู่ร่วมกันในระดับนี้เป็นการพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับ
แนวคิดเรื่องตัวตนทั้งสองด้านด้วยกัน คือการพัฒนาศักยภาพตัวตนด้านที่เป็นวัตถุคือด้านที่เป็น
กายภาพ เพราะการศึกษาที่ผู้สร้างงานวรรณกรรมให้ความสำคัญนั้นเป็นการพัฒนาทั้งบุคลิกภาพ
และการเปลี่ยนแปลงตัวตนด้านความคิดจิตใจที่เป็นความรู้สึก และชุดความคิดไปพร้อมกันด้วย จะ
เห็นได้ว่าการอยู่ร่วมกันในระดับนี้เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่งกับแนวคิดเรื่องตัวตนที่เสกสรรค์ฯ ได้นิยาม
ความหมายไว้แล้ว

แต่ถึงอย่างไรก็ตามการดำเนินชีวิตย่อมต้องมีมากกว่าการอยู่ร่วมกันในระดับต่ำ ซึ่ง
มากกว่านั้นที่ผู้สร้างสรรคงานวรรณกรรมนำเสนอออกมาผ่านงานวรรณกรรมคือการค้นหาแก่นชีวิตที่
แท้จริง ซึ่งก็คือการมีเป้าหมายในระดับสูงที่จะได้วิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

^{๕๘} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สามัญชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๐.

๓.๖.๒ เป้าหมายระดับสูง

ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ มีพัฒนาการทางความคิดที่เกี่ยวกับเป้าหมายของชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษางานวรรณกรรมที่มีอยู่ทั้งหมด จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงวิธีการในการดำเนินชีวิตของผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรม หลักการของการดำเนินชีวิตเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายตามที่ตนเองต้องการนั้น เมื่อถึงจุดหนึ่งแล้วความคิดหรือความต้องการของเป้าหมายอาจจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องด้วยเหตุผลจากประสบการณ์ที่ตนเองได้ประสบผนวกเข้าด้วยความคิดความเชื่อที่มีอยู่แล้วในการได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่วัยเยาว์ถือได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการนำมาบูรณาการให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเองได้ เป้าหมายของชีวิตที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ ในระดับสูงสุดคือการพัฒนาตนเองในระดับจิตวิญญาณที่ก้าวพ้นอัตตาอันเป็นตัวความคิดที่ทำให้ไม่สามารถถึงความสมบูรณ์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการค้นหาทางจิตวิญญาณ “ผมค้นหาความสงบทางจิตวิญญาณในความหมายของชีวิตที่เรากำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน”^{๕๙} แน่นอนว่าเป้าหมายหมายระดับสูงสุดที่เสกสรรค์ฯ มีความต้องการในชีวิตของตนเองนั้น เป็นการค้นหาความหมายในระดับที่เป็นความสงบในทางจิตวิญญาณ ซึ่งในงานวรรณกรรมในช่วงหลังที่ปรากฏออกมานั้นจะให้ความหมายในด้านที่เป็นจิตวิญญาณในระดับสูงที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดของชีวิตคือการไม่ยึดติดอยู่กับตัวตนของตนเอง

ความต้องการในสิ่งที่เป็นความจริงสูงสุดในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ฯ หมายถึงความเจริญสูงสุดในระดับจิตวิญญาณ คือการหลุดตัวตนหรือการถอนตัวจากตัวตนตนเองในระดับที่ติดยึดมาเป็นการเข้าใจสถานะที่เป็นจริงแล้วจะเกิดอิสรภาพที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

ใช่หรือไม่ว่าเมื่อเลิกต้องการสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ท่านย่อมก้าวพ้นโชตรวนภายนอก และเมื่อเลิกยึดติดในความต้องการของตนเอง ท่านย่อมหลุดพ้นจากพันธนาการภายใน ชีวิตเช่นนี้ หากไม่เรียกว่าอิสรภาพ ย่อมไม่ทราบว่าจะเรียกhamันว่าอะไร... สิ่งมหัศจรรย์ในเรื่องนี้ก็คือความที่ท่านไม่มีตัวเอง หรืออย่างน้อยไม่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางของความ ต้องการ พื้นที่ที่ท่านเหลือไว้ให้ผู้อื่นจึงมากมายไร้ขอบเขต กลายเป็นว่าชีวิตท่านกลับเป็นหนึ่งเดียวกับผู้คนหนึ่งกับทั้งหมดแยกกันไม่ออก อิสรภาพของปัจเจกกับเอกภาพขององค์รวมกลายเป็นเรื่องเดียวกัน^{๖๐}

^{๕๙} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ตัวตนและจิตวิญญาณ*, หน้า ๑๐๑.

^{๖๐} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วันที่ถอดหมวก*, หน้า ๒๑.

การทำความเข้าใจกับการดำเนินชีวิตเพื่อให้นำไปสู่เป้าหมายของชีวิตนั้นคือการมีอิสรภาพในทางจิตวิญญาณคือการข้ามพ้นตัวตนของตนเองจนมองเห็นสรรพสิ่งตามที่เป็นจริง และในอีกแง่มุมหนึ่งที่ปรากฏในงานวรรณกรรมนั้น เป้าหมายสูงสุดของชีวิตกับจุดเริ่มต้นอาจจะอยู่ในสถานะที่เหมือนกันได้

ท้ายที่สุดผมคิดว่าชีวิตที่จะให้ความสงบคือชีวิตที่ไม่มีจุดหมายกดทับ ไม่มีอุดมคติเป็นเครื่องร้อยรัด แต่เป็นชีวิตที่มีมรรควิธีเหมือนอย่างที่เราสอนไว้ แม้แต่คำว่าเต๋าก็แปลว่า ‘วิถี’ เท่านั้นเอง ชีวิตแบบเต๋าก้าวพ้นทวิภาวะ เหมือนน้ำที่ไหลลงมาจากยอดเขาเจอก้อนหินก็เลี้ยว เจอทุ่งหญ้าก็ไหลซาลง ไม่ติดรูปแบบตายตัวแปรรูปไปตามภูมิประเทศที่ไหลผ่าน เป็นหนึ่งเดียวกับภูเขา ท้องทุ่งแต่คงความเป็นสายน้ำ ซึ่งไหลไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดยั้ง จนกว่าจะถึงปลายทางคือมหาสมุทร ปลายทางอย่างมหาสมุทรนี้ เราอย่าเรียกว่าเป็น ‘จุดหมาย’ เลย เพราะมันไม่ใช่จุดหมายทางอัตวิสัย หากเป็นปลายทางของสายน้ำที่จะคืนสู่บ้านเกิดดั้งเดิมของตน^{๖๑}

จากเนื้อหาข้างบนจะเห็นได้ว่าเป้าหมายที่สูงสุดของชีวิตที่เสกสรรค์ฯ นั้นแสดงออกมาให้เห็นผ่านมุมมองอยู่ที่การเลิกยึดติดในจุดหมายที่ต้องการ แต่จะเป็นการเน้นความสำคัญของชีวิตไปที่วิถีการดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตมากกว่าเป้าหมาย ซึ่งถ้าการดำเนินชีวิตมีวิถีที่ถูกต้องแล้วแน่นอนว่าเป้าหมายนั้นจะต้องถูกต้องตามไปด้วย “จริง ๆ แล้วทุกวันนี้ผมไม่มีจุดหมายในชีวิต ซึ่งจะช่วยให้ทุกขร้อนน้อยลงมาก ผมมีแต่วิถีชีวิต ผมรู้ว่าหากจะอยู่ผมต้องอยู่แบบนี้...อยู่แบบมีวิถีชีวิตแต่ไม่มีจุดหมายที่จะไปถือครองอะไร แล้วผมพอใจจะว่าไปนับวันผมยิ่งรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตของผมมีลักษณะเบียดเบียนน้อยลงเรื่อย ๆ”^{๖๒} ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงแล้วการให้ความสำคัญกับวิถีของการดำเนินชีวิตมากกว่าเป้าหมาย แต่เมื่อถึงที่สุดแล้วถ้าวิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องแล้ว เป้าหมายที่จะไปถึงย่อมเป็นการถูกต้องด้วย

ผู้วิจัยถือว่าผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมยังให้ความสำคัญกับเป้าหมายสูงสุดของชีวิตหรือแก่นแท้ของชีวิตเช่นเดิม “ยืนยันว่าชีวิตโดยแก่นแท้แล้วเป็นการเดินทางภายใน ซึ่งหมายถึงว่าการเติบโตทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development) คือจุดหมายสูงสุดของการเกิดมาเป็นคน”^{๖๓} การเติบโตทางจิตวิญญาณหรือการค้นหาคำความจริงในระดับสูงสุด ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมมีกลวิธีในการ

^{๖๑} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *วันที่ถอดหมวก*, หน้า ๑๕๖.

^{๖๒} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ก่อนสิ้นศตวรรษ*, หน้า ๑๖๘.

^{๖๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, *ผ่านพ้นจึงค้นพบ*, หน้า ๙๙.

นำเสนอชีวิตในรูปแบบนี้ออกมาให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน โดยผ่านการอธิบายความผ่านเรื่องสั้นเรื่องคนกับเสือ ว่า

มันไม่สนใจกาลเวลา เพราะกาลเวลาไม่เคยมีความหมายสำหรับชีวิตที่ปราศจากความไฝฝัน และยังไม่มีความหมายใดสำหรับชีวิตที่ปราศจากความทรงจำ สำหรับมัน ชีวิตคือลมหายใจเฉพาะหน้า คือสถานการณ์ที่เสี่ยงไม่แพ้ คือตัวตนที่ปราศจากการปรุงแต่ง กระทั่งปราศจากการตีความ มันไม่เคยล่าสัตว์อื่นด้วยเหตุผลที่มากกว่าความหิว ไม่เคยฆ่าเพื่อสนองความต้องการด้านอำนาจ... มันเป็นสัตว์ที่ไม่เคยต้องทนทุกข์อยู่ในความขัดแย้งในตัวเอง ไม่เคยหลั่งน้ำตาสำนึกผิดในเรื่องใด หรือปลาบปล้ำกับความสำเร็จในเรื่องไหน มันเผชิญหน้ากับชีวิตโดยไม่หลบตา ไม่เคยมีความหวาดหวั่นกับเหตุการณ์เบื้องหน้า และไม่มี ความเสียใจกับเหตุการณ์ย้อนหลัง^{๖๔}

การสะท้อนภาพชีวิตจริงในระดับสูงสุดด้วยการเอาภาพของพฤติกรรมชีวิตของเสือมาอธิบายถึงความต้องการเข้าถึงชีวิตจริงในระดับนี้นั้น ทำให้เห็นได้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตนั้นเป็นการเข้าใจตัวเองอย่างปราศจากการปรุงแต่ง เมื่อเข้าใจในชีวิตโดยปราศจากการปรุงแต่งแล้ว จิตวิญญาณที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมอธิบายความหมายและนิยามความหมายไว้ จะถึงความสมบูรณ์สูงสุดอย่างที่ต้องการ ซึ่งเป้าหมายที่สุดสุดนี้คือการละตัวตนในระดับที่เป็นปัจเจกบุคคลในทางที่ไม่ถูกต้อง ให้เปลี่ยนมาเป็นการเข้าในที่ถูกต้องเมื่อนั้นภาวะที่เป็นตัวตนในระดับต่ำหรือระดับสมมติบัญญัติก็จะเป็นเพียงสิ่งที่ใช้บัญญัติเพื่อการสื่อสารกันเท่านั้นเอง เมื่อลดตัวตนได้แล้วก็จะเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดที่สมบูรณ์พร้อมคือความสมบูรณ์พร้อมในทางด้านจิตวิญญาณตามที่ปรากฏในงานวรรณกรรม

๓.๗ สรุป

การศึกษาเรื่องตัวตนที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล สิ่งที่โดดเด่นอย่างมากเริ่มตั้งแต่ความตั้งใจในการนำเสนองานของตนเอง โดยไม่ได้จำกัดกรอบความคิดในทางรูปแบบของงานวรรณกรรมตามที่ได้กำหนดกันไว้ตามรูปแบบทางวิชาการของวงการวรรณกรรมและความตั้งใจที่มีต่องานเขียนที่ตนเองนำเสนอล้วนมาจากประสบการณ์ที่ได้รับมาหรือที่เกิดขึ้นในห้วงความคิด และอารมณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิต โดยที่ใครจะนิยามงานวรรณกรรมหรือวิจารณ์งาน

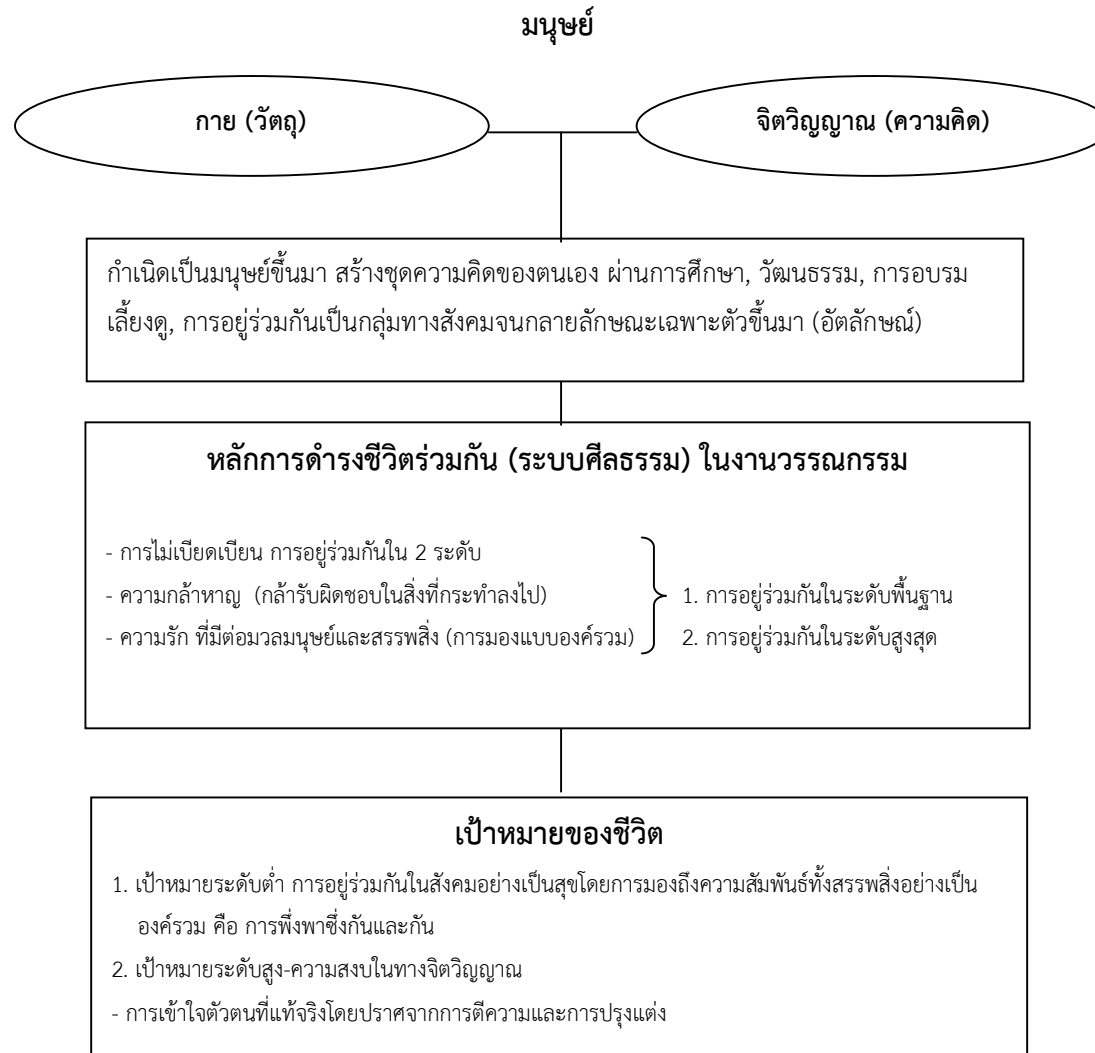
^{๖๔} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, **คนกับเสือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๔๕), หน้า ๙๗-๙๘.

วรรณกรรมของเขามีขอบเขตอยู่ในลักษณะใดนั้น เป็นเพียงแค่มุมมองที่มีต่องานวรรณกรรมของเขาเท่านั้น ซึ่งโดยที่เจ้าของผลงานเองกลับไม่ได้มีความรู้สึกที่จะอยากให้งานของตนเองอยู่ในวงจำกัดแบบใดเลย และสิ่งนี้เองกลับแสดงออกถึงความเป็นตัวตนในอันดับแรกของเขาผ่านงานเขียนอย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าจะไม่จำกัดรูปแบบงานวรรณกรรมของตนเองว่ามีรูปแบบเช่นใด แต่ไม่ได้หมายความว่างานที่เขียนออกมานั้นจะเป็นไปเพียงแค่อารมณ์และความสนุกสนานเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามในงานวรรณกรรมเหล่านี้เองที่มากไปด้วยเนื้อหาสาระที่ประกอบไปด้วยค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมและการเมืองตลอดจนประเพณีวัฒนธรรม และสิ่งสำคัญของเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์ผ่านงานวรรณกรรม ดังนั้นงานเขียนที่ออกมาจึงให้มุมมองต่อความเป็นมนุษย์อย่างมาก ทั้งในแง่การถือกำเนิดขึ้นมาของมนุษย์คือ มนุษย์ประกอบขึ้นมาจากสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นร่างกายคือวัตถุที่สามารถจับต้องได้หรือเรียกว่า ตัวตนที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับส่วนของร่างกาย และส่วนที่เป็นจิตวิญญาณที่หมายถึง ชุดความคิดหรือมโนทัศน์ ทั้งสองส่วนนี้คือนิยามที่รวมแล้วเรียกว่ามนุษย์ ทั้งส่วนที่เป็นกายและความคิดนี้ก่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการกระทำ (กรรม) ขึ้นมา ซึ่งการกระทำนั้นเป็นทั้งการกระทำในรูปของในระดับปัจเจกบุคคลคือการกระทำเพื่อตนเอง และการกระทำในระดับสังคมที่เป็นการกระทำเพื่อส่วนรวมหรือเอาส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การกระทำทั้งสองอย่างนี้ล้วนมีเป้าหมายของการกระทำทั้งสิ้น ทุกการกระทำล้วนมีเป้าหมายมารองรับ แต่ภายใต้การกระทำต่าง ๆ นั้นย่อมจะต้องมีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมคอยกำกับอยู่เสมอ โดยที่ผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมใช้หลักการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันเป็นหลักสำคัญโดยอาศัยความรักและความเมตตาเป็นเครื่องกำกับกับการกระทำของตนเอง ไม่เช่นนั้นการกระทำในเรื่องนั้น ๆ อาจกลายเป็นการสร้างความเดือดร้อนเสียหายขึ้นมาได้ ซึ่งในงานวรรณกรรมนั้นกฎศีลธรรมในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับสังคมผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมจะใช้กฎเกณฑ์ในลักษณะเดียวกันคือ การมีความรัก ความเมตตา และการไม่เบียดเบียนกันเป็นฐาน การกระทำในทั้งสองระดับนั้นผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมก็ให้เป้าหมายไว้สองระดับด้วยเช่นกัน คือเป้าหมายในระดับต่ำเป็นการให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข และเป้าหมายในระดับสูงคือการปลดปล่อยจิตวิญญาณของตนเองให้เป็นอิสระเสรี นั่นคือการพัฒนาจิตวิญญาณซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในงานวรรณกรรมยุคหลัง ของเสกสรรค์ฯ อาจจะเนื่องด้วยพัฒนาการทางความคิดที่ละเอียดและประณีตขึ้นต่อชีวิต จึงมีมุมมองต่อการดำรงอยู่ในรูปแบบของความไม่มีอยู่ของตัวตนที่เป็นเราเป็นของเราและเป็นของเขาและพวกเขา นั่นคือการสลายตัวตนที่ติดยึดภายใต้ความต้องการที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อองคาพยพทั้งหมด การเข้าหาความจริงของชีวิตที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของเสกสรรค์ฯ คือการเข้าหาองค์รวมที่เป็นไปในระดับเอกภพเป็นการสลายตัวตน การก้าวข้ามตัวตน ไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณเพื่อไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั่นคือเข้าไปสู่

ภาวะความเป็นจริงที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งภายใต้บทสรุปนี้สามารถเขียนออกมาเป็นโครงสร้างให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นได้ดังนี้

ตัวตนในวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

จะเห็นได้ว่า การเข้าใจเรื่องตัวตนที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ฯ นั้นเป็นการเข้าใจถึงรูปแบบของชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับมา จากผลของสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เกิดขึ้นมา ซึ่งสามารถสรุปออกมาได้ เป็น 2 ปัจจัยที่สำคัญ คือ

1. ตัวตน ที่ได้จากประสบการณ์ชีวิต คือความคิดที่ผ่านการใช้ชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ของตนเอง เช่น การเป็นผู้นำนักศึกษาในการร่วมชุมนุมต่อต้านรัฐบาลในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หรือการตัดสินใจหรือเข้าป่าใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อน ๆ ตลอดจนการเป็นอาจารย์ และ คณบดีในมหาวิทยาลัย ที่นำเสนอความคิดเห็นของตนเองให้กับสังคมในการแก้ปัญหาเรื่องต่าง ๆ
2. ตัวตน ที่ผ่านการศึกษา (ทฤษฎี) คือความคิดที่การการศึกษาในระดับทฤษฎีจาก การศึกษาในระดับ ปริญญาตรี โท และปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยในประเทศและต่างประเทศ อย่างเข้มข้น

ซึ่งเมื่อมาผนวกเข้ากันทั้งสองปัจจัยจะทำให้เห็นว่าความหมายของตัวตนที่นำเสนอผ่านงานวรรณกรรมนั้น ที่สุดแล้ว คือ การสื่อสารกับผู้อ่านให้เข้าใจรูปแบบของชีวิต ในแบบต่างๆ ในกรอบความคิดของตนเองว่าควรจะดำเนินชีวิตอย่างไร